

תּוֹשַׁבּוֹת
AV
ELUL
רוֹשׁ חֹדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Das Ghettobuch, die schönsten Geschichten aus dem Ghetto – *Kniha Ghetta*,
nejkrásnější příběhy z ghetta. Ilustrace Friedrich Feigl, Mnichov 1914.

(K textu *Očima Franze Kafky* na stranách 10–11 a 15.)

TRYZNA KEVER AVOT

Vzpomínková akce k uctění židovských obětí nacistické genocidy v českých zemích se bude konat v neděli 29. září 2024 od 11.00 v Terezíně. Objednávky na dopravu, kterou zajišťuje pražský rabinát, přijímáme do 10. září na adrese rabinat@kehilaprag.cz. Plánovaný odjezd z Prahy v 9.30 od budovy ŽOP, Maiselova 18. žop

HODINA W

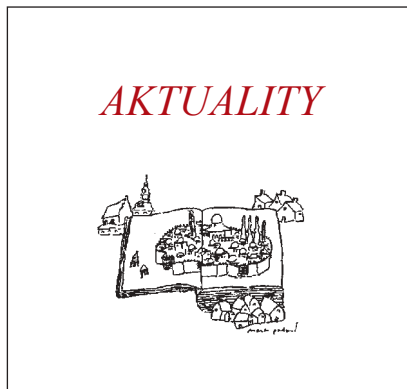
Ministr kultury ČR Baxa si dne 1. 8. připomněl s ostatními obyvateli Varšavy tzv. Hodinu „W“, která 1. srpna v 17 hodin roku 1944 odstartovala povstání proti nacistům. V rámci návštěvy Polska zavítal ministr také do paměťových institucí, které reflektují ty nejdůležitější epochy polských dějin. Čtvrteční pracovní program začal návštěvou Muzea dějin polských Židů POLIN, kde se setkal s jeho ředitelem Zygmuntem Stepińskim. Myšlenka vytvořit Muzeum dějin polských Židů vznikla ve Sdružení Židovského historického institutu Polska a postupně si získala široké uznání nejen doma, ale i v zahraničí. „Unikátní varšavské muzeum POLIN mapuje tisíc let života aškenázkých Židů ve střední a východní Evropě, zejména na polských historických územích od středověku po současnost.“ Po zhlédnutí expozice v POLIN následovalo setkání se zástupcem ředitele Muzea varšavského povstání Pawlem Ukielskim. jd

OBNOVA ŽIDOVSKÉHO DOMU V TŘEBÍČI

V jubilejním 20. ročníku ankety Zlatá jeřabina ocenil Kraj Vysočina nejpopovednější kulturní počiny. O jejich pořadí rozhodla veřejnost s téměř 15,5 tisícem elektronických hlasů. Soutěžilo se jako obvykle ve dvou kategoriích: kulturní aktivita a péče o kulturní dědictví. Vítězové získali plakety ve tvaru jeřabiny a peněžní dar 50 tisíc korun. Cenu za nejlepší památkovou péči získal Pavel Gorka za obnovou Židovského domu v třebíčské Blahoslavově ulici. Cílem bylo opravit průčelí s respektem k doložené kombinaci stylů, jak ji historie přinesla zk

LITERÁRNÍ CENA WALTERA SERNERA

Ústav pro studium totalitních režimů vyhláší nultý ročník Literární ceny Waltera Sernera pro studenty a studentky

středních škol do 20 let věku v žánru eseje, povídky a videa, které by měly reflektovat témata druhé světové války, holokaustu, soužití Čechů, Němců, Židů, Romů a dalších národů ve střední Evropě, problematiku evropanství, svobody a totalitarismu, xenofobie a rasové nenávislosti, stejně jako peripetie evropských dějin 20. století, smíření mezi lidmi a aktuální kontexty.

Cena je pojmenována po Walteru Sernerovi (1889–1942), rodáku z Karlových Varů, který pocházel z německojazyčné rodiny židovského vyznání. Tento všestranný literát, umělec a intelektuál, spoluzakladatel dadaismu a oběť holokaustu, patřil k odpůrcům totalitních režimů, tj. komunismu, fašismu a nacismu. Motivačním mottem nultého ročníku je citát z provokativního Sernerova dadaistického manifestu *Poslední uvolnění* (1918): „Války jsou nejtěžší průjmy. Svoboda je lunapark. Klid je skutečná katastrofa.“ Klíčová slova nultého ročníku jsou: evropanství / totalitarismus / válka / holokaust / svoboda a demokracie / odolná společnost / paměť / kultura a umění.

Garantem projektu je doc. PhDr. Petr Hlaváček, Ph.D., ředitel Odboru výzkumu a vzdělávání ÚSTR. Studenti a studentky mohou výsledky své tvorby zasílat do 20. října 2024, a sice na e-mailovou adresu: ws@ustrcr.cz. Jednotlivá díla posoudí odborná porota, slavnostní vyhlášení laureátů Literární ceny Waltera Sernera proběhne v Praze na závěr roku 2024. Cena Waltera Sernera získala záštitu Ministerstva kultury ČR, partnery jsou společnost Pražská energetika a nakladatelství Bourdon a Pražské příběhy. Projekt podporují Nadační fond obětem holocaustu a město Kadaň.

Dotazy k Literární ceně Waltera Sernera směřujte na garanta projektu doc. Petra Hlaváčka (petr.hlavacek@ustrcr.cz)

a souběžně na administrátorku projektu Mgr. Elišku Votavovou (eliska.votavova@ustrcr.cz). ústr

STOLPERSTEINY V PŘELOUČI

Ve středu 21. 8. byly v Přelouči poprvé položeny Stolpersteiny, Kameny zmizelých. Pietní akt se konal v 17 hodin před podloubím domu čp. 25 na Masarykově náměstí. Tři kameny připomínají zástupce rodiny Munkových, kteří zde žili a měli obchod s hračkami a loutkami. Zemřeli v koncentračních táborech. Jejich dům odkoupilo v roce 1941 město. Po válce se objekt snažili pozůstalí získat zpět, ale vše skončilo po únoru 1948. Dům je v majetku města dodnes. kp

OBNOVA TEREZÍNA

Na obnovu pevnostního města Terezín včetně sanace kasáren Jana Žižky z Trocnova uvolnil stát 1,5 miliardy korun. Ústecký kraj se na obnově historických objektů podílí částkou 720 milionů korun. Optimistické prognózy počítají s tím, že ještě v letošním roce bude zahájena oprava zbrojnice a v příštím roce by začala rekonstrukce kasáren. Na tiskové konferenci Institutu Terezínské iniciativy se mluvilo o tom, že Terezín má potenciál být oblíbeným městem, musí se do něj ale vrátit lidé a služby. V rámci dotačního programu je nutné opravit do roku 2028–2030 nejpoškozenější objekty tak, aby dál nechátraly. V minulosti se diskutovalo o využití zejména Žižkových kasáren na studentský kampus a koleje nebo na depozitář Národního muzea. jd

OBSAH

Nový světový řád 3
Komentář k Tófe 4–5
Příběh hledání – rozhovor s fotografem Michaelem Steinerem Borkem 6–7, 10
Očima Franze Kafky 8–9, 15
Dvě kafkovské opery 11
Tři zámky a hřbitov
barokní výlet na jih od Plzně 12–13, 19
Hluboký zážitek – o dvou výstavách ve Vídni 14–15
O knize E. Wiesela *Prolomit mlčanie* 16
Mašinérie Iži Ben-Drora Jeminiho 17
Návrat domů – úryvky z prózy Josepha Wechsberga 18–19
Zabar's: legendární lahůdkářství na Upper West Side 20
Izrael: Na řadě je Hizballáh 21
Výběr z českých médií 22
O síle, která provází odkaz R. Vrby 23
Zprávy, kultura, inzerce 24–27
Zprávy ze světa 28

Projev Vladimira Putina ve Valdaji 5. října 2023 lze pro jeho důležitost srovnat s projevem Andreje Ždanova na ustavujícím zasedání Kominformy 25. září 1947, který znamenal zásadní roztržku se Spojenci a oficiální zahájení studené války.

Putinův projev zasluhuje, abychom se mu věnovali podrobněji, i když v něm neříká v podstatě nic nového a spokojuje se s „betonováním“ po léta se utvářející doktríny. Ale i tak nás překvapuje svými milenaristickými akcenty. V souvislosti s probíhající agresí na Ukrajině ruský prezident prohlašuje: „Nejde vůbec o teritoriální konflikt, nebo dokonce o nastolení geopolitické rovnováhy v regionu. Otázka je mnohem širší a fundamentálnější: vycházíme ze zásad, na nichž bude spočívat nový světový řád.“

[...] Moderní mezinárodní právo vytvořené na základě Charty Spojených národů je překonané a je nutné je odstranit – a je třeba vytvořit něco nového.“ Stejně jako Ždanov před sedmdesáti sedmi lety Putin vyhlásuje, že existují dva protichůdné a nesmiřitelné tábory, a jeho návrh výslovně vychází z této konfrontace.

HAMÁS JE NÁŠ SPOJENEC

Těm, kdo se ptají, k čemu lze připodobnit „nový světový řád“, jehož příchod Putin oslavuje ve své valdajské řeči, postačí, když se seznámí s reakcemi kremelské propagandy na teroristické útoky Hamásu ze 7. října 2023. Rázem jim bude vše jasné.

Válka mezi Izraelem a Hamásem z pohledu Moskvy odráží střet mezi hegemonickou mocí kolektivního Západu a zbývajícím světem, jehož chce Moskva být vůdcem a mluvčím. V očích Kremlu jsou všechna dějiště propojena: Putin proto prohlašuje, že se na Ukrajině „rozhoduje o osudu palestinského lidu“. Jak je u něj obvyklé, obviňuje jiné z toho, co sám dělá: „Jsou to vládnoucí kruhy Spojených států a jejich satelitů, které na nestabilitě nejvíce vydělávají.“

Postoj Ruska musí být jasný, vysvětluje poslanec Andrej Guruljov, přičemž nijak neskrývá svůj obdiv k útoku Hamásu: „Izrael je spojenec Spojených států, Hamás a Írán jsou našimi spojenci. Prezident dokonale popsal naše úkoly a naše cíle ve své řeči na fóru ve Valdaji.“ A moderátor Vladimir Solovjov považuje za nutné vysvětlit: „Jsem Žid, ale nejsem Izraelec. Jsem na straně své vlasti, a tou je Rusko.“

Váleční blogerů, běžní hosté Solovjovových *talk shows* a jim podobní se doslova kochají „vojenským úspěchem Palestinců, kteří během čtyřiařiceti hodin dobyli větší území, než dokázaly získat ukrajinské ozbrojené síly při „protiofenzivě“ trvajících čtyři měsíce“ a „báječným pohlavkem“,

kteří ušetřili Izraeli a jeho zpravodajským službám. Solovjov zpravidla udá tón a téma se často slovo od slova opakuje po celé dny na všech kanálech: „Všechny legendy, které obklopovaly Izrael, padly. Iron Dome? Fiasko. Cahal, izraelská armáda? Fiasko. Izraelské tajné služby? Fiasko. Izraelské tanky, nejlepší na světě? Fiasko.“

Z čeho pramení takový výbuch extáze? Jeden bezprostřední důvod originálním způsobem shrnul propagandista Sergej Mardan, jenž si radostí mne ruce nad tím, že „globální ropucha bude odehnána od

Françoise Thomová NOVÝ SVĚTOVÝ ŘÁD

Ukrajiny a bude se snažit uhasit věčný oheň na Blízkém východě“. Novinář Dmitrij Popov dává průchod své zášti vůči ukrajinskému prezidentovi: „Na všech titulních stranách novin a v hlavních televizních zprávách se mluví o Izraeli. Až o kus dál se v koutě krčí Zelenskyj odstavený od světél ramp. [...] Jasnou prioritou Západu, co se týče dodávek zbraní a poskytování peněz, je Izrael, a ne Ukrajina, která bude dříve nebo později hozena přes palubu.“ Blogger Saša Koc jása podobně: „Západ se v nepoměrně větší míře zajímá o osud Izraele než o osud nákladové a umanuté Ukrajiny a pomoc Izraeli bude vítanou záminkou k přesměrování pomoci a prostředků Západu.“

Putin jako by tuto výhodnou změnu předvídal, když ve svém valdajském projevu prohlásil: „Na Ukrajinu přichází různými kanály čtyři až pět miliard dolarů měsíčně – půjčky, subvence všeho druhu atd. Jakmile se tohle zastaví, všechno do týdne skončí. Všechno. Stejně to dopadne se systémem obrany. Představte si, že dodávky zbraní se zítra zastaví: zásoby munice se do týdne zcela vyčerpají.“

KLIDĚ SE ZE SVĚTOVÉHO OLYMPU

Kremlu blízký politolog Sergej Markov vysvětluje hlavní důvod euforie Kremlu a jeho služebních ideologů. Útok Hamásu, který v celé kráse odhalil bezmocnost Západu, představuje v jejich očích „fiasko unipolárního světa. Washington a Brusel jsou hlavními viníky smrti Izraelců a Palestinců. Nejste schopni světu vládnout, a proto se klidě ze světového Olympu!“ Také jedna z nejznámějších tváří ruské televizní propagandy moderátorka Olga Skabějevová netrpělivě podupává v očekávání posledního dějství: „Spojené státy nejsou zjevně schopny dostát své roli svě-

tové hegemonistické velmoci. [...] Na závěr už jen Si Ťin-pching spálí Tchaj-wan, a to bude definitivní konec a tento svět se provždy změní.“

„Nechtěli jste hovořit s Ruskem? Tady jsou výsledky.“ Takový je leitmotiv kremelské propagandy. „Nový světový řád“ se projevuje coby trest dopadající nevyhnutelně na ty, kdo vsadili na Spojené státy a Západ, místo aby naslouchali Rusku a připojili se k jeho táboru: Gruzie v roce 2008 ztratila dva regiony, Ukrajina v roce 2014 přišla o Krym, a protože jí udělená lekce nestačila, v roce 2022 přišla i o své východní oblasti, Arménie, která zradila Rusko, ztratila Karabach a Izrael, který chtěl uzavřít smlouvu se Saúdskou Arábií, aniž požádal Moskvu o souhlas, byl ztrestán smrtí tisíců svých občanů. [...]

CELKOVÝ OBRAZ

Putinův destruktivní nihilismus útočí na samotné základy naší civilizace. Ruský prezident chce znehodnotit, umořit naše dědictví. Počínaje pátým a čtvrtým stoletím př. n. l. Řecko a Řím myslely univerzálně; přišly s reflexí o přírodě a zákonech, o výhodách a nevýhodách dvou různých politických zřízení, o zkaženosti těchto zřízení, o roli spravedlnosti v životě obce a o nezbytném spojení politiky s morálkou, a položily tak základy západní civilizace. Právě intuice univerzálnosti představuje u starověkých myslitelů a v západním křesťanství něco, co později umožnilo rozvoj vědy. Naproti tomu relativismus pěstovaný Putinem vyústil v rozbuzení pověr a šarlatánství, které jsou skutečnou hrozbou pro pravdivé vědění. Podobný relativismus odsuzuje národ, který jej vyznává, k neschopnosti vcítit se do postavení druhého – místo toho z něj dělá tlupu zločinců, kteří si neuvědomují vlastní zchátralost. Relativismem zasažený národ ztrácí pocit příslušnosti ke společnému lidství, jež tvoří základ civilizace. ...

Abychom dokázali čelit ruské hrozbě, musíme si především uvědomit skutečnost, že Rusko je s námi ve válce a že tato válka probíhá na mnoha frontách. Nikdy nesmíme ztrácet ze zřetele celkový obraz. V prvé řadě nemůžeme ani na okamžik zapomínat, že si naše civilizace zaslouží, abychom ji bránili, neboť jsme od ní zdědili vše, co Rusku chybí: úctu k dědictví, chuť svobody a pocit příslušnosti ke společnému lidství.

Text je částí eseje, který autorka otiskla v revue Commentaire 185 (jaro 2024). Je věnován zásadnímu projevu Vladimira Putina v tzv. Valdajském klubu, instituci sloužící k propagaci cílů ruské politiky. Z francouzštiny přeložil Josef Mlejnek.

PŘIVEDU VÁS DO TÉ ZEMĚ, PROTOŽE NÁS PŘIVEDL (Ki tavo 5M 26,1–29,8)

Paršat Ki tavo začíná příkazem si připomínat, že Hospodin splnil svůj slib, že přivede potomstvo Avrahama, Jicchaka a Jaakova do Zaslíbené země a dá jim ji dědičně do držení. Připomínat si to máme o Svátku prvotin, kdy má každý hospodář přinést Hospodinu obět' z prvotin své země. Nežli ji odevzdá, prohlásí knězi: „Přišel jsem do té země, již nám přísahal dát Hospodin, Bůh našich otců.“ Je-li řeč o přísaze, přísahal Bůh Avrahamovi, když poznal, že si své potomstvo nechce přivlastnit, a byl proto připraven mu obětovat svého syna Jicchaka. Od jeho narození uplynulo do dobytí této země nejméně 440 let, nemluvě o stovkách let dělicích dobytí země a zničení Prvního chrámu.

Text, který následuje a každý hospodář jej měl o svátku prvotin přednést až poté, co kněz položil obětiny k oltáři, volá po zamyšlení. Co to znamená „odpovíš a řekneš před tváří Hospodina, svého Boha...“, když nevíme, nač hospodář reaguje? Odpověď je očekávána na něco, co z druhé strany nebylo řečeno, jen snad vyvoláno gestem či výrazem obličejů. Vzhledem k předchozímu aktu kněze, jenž položil obětiny k oltáři, lze ale pokládat oltář za výraz Hospodinova obličejů, na nějž upozorňuje Tóra na jiném místě (2M 20,20) v souvislosti s oltářem ze země nebo z kamene, na němž jediné mohou být obětovány oběti. K tomu Bůh dodává, že „na každém místě, kde připomenu své jméno, přijdu k tobě a požehnám ti“. V Pirke avot je to vysvětleno tak, že Boží přítomnost není omezena na přítomnost deseti při bohoslužbě nebo tří při modlitbě po jídle, ale Bůh je přítomný i při modlitbě jednotlivce, když z vůle Nejvyššího připomenu jeho jméno. To v předchozím prohlášení hospodáře bylo splněno, protože vyslovil jméno Hospodina, Boha našich otců, a můžeme tím vysvětlit hospodářovu odpověď bez vyslovené otázky. Výzvou je už sám oltář.

Když byly učiněny všechny tyto kroky, může hospodář pronést předepsanou odpověď. „Aramejec chtěl mého otce vyvrátit a on sestoupil do Egypta. Přebýval tam v malém počtu a stal se tam velkým a početným národem. Egypťané však na nás páchali zlo a mučili nás a uvalili na nás těžkou službu. My pak volali k Hospodinu, našemu Bohu, a on slyšel náš hlas a viděl naši bídu a naši námahu a náš

KOMENTÁŘ K TÓRE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Měsíc elul.*

útisk. A Hospodin nás vyvedl z Egypta pevnou rukou a vztaženou paží a velkým strachem a znameními a důkazy. A přivedl nás k tomuto místu a dal nám tuto zemi, zemi přetékanou mlékem a medem. Nyní ale, hle, přinesl jsem ti počátek plodů té půdy, již jsi mi, Hospodine, dal.“

K tomu se váže i poučení pro hospodáře, aby koš s prvotinami „nechal před tváří Hospodina, svého Boha, a poklonil se Hospodinu, svému Bohu až k zemi“. Jestliže bylo předloženo obětí k oltáři motivováno ze strany hospodáře odkazem na přísahu, již se Bůh zapřísáhl Avrahamovi, že dá jeho potomstvu tu zemi, jež ho živí, jeho odpověď se omezuje jenom na výčet etap, které k němu vedly. Východ z Egypta byl z tohoto hlediska dovršením procesu, který se nemohl neobejít bez lidského utrpení v čase. Uvádí je však jenom jako nutný předpoklad ke splnění slibu. Jaakov sestoupil do Egypta v sedmdesáti duších, ale stal se tam národem, velkým a početným. To, jak víme, vzbudilo u vládců Egypta obavy, které je postupně vedly k úplnému zotročení Izraele. Volání Izraele o záchranu vedlo zase k vyslyšení volání

o záchranu. Nakonec nás Bůh „přivedl k tomuto místu a dal nám tuto zemi, zemi přetékanou mlékem a medem“, z níž hospodář přinesl prvotiny.

Kruh slibu je tím uzavřen, jenomže ne jednou provždy. Bůh také splnil svá varování, obsažená v třetí knize Tóry (Bechukotaj) a současně v paraše. Tím spíše je třeba si uvědomit, bez čeho by se neobešlo ze strany Izraele splnění Božího slibu. Protože utrpení pod jařmem jiných národů dosáhlo v Egyptě stupně, který byl pro Izrael po všech stránkách nesnesitelný, volal k Hospodinu, svému, a ne cizímu Bohu, a ten to volání slyšel. Volání přišlo v okamžiku, který objektivně musil přijít, ale že přišel, záviselo na lidském subjektu. Že k tomu nemohlo dojít dříve, uvádí midraš, podle kterého si kmen Efraim špatně spočítal, že 400 let začíná smlouvou s Avrahamem „mezi kusy“, ale podle pravdy přišlo o 30 let později, protože se 400 let vztahuje až na jeho potomstvo, které se „bude smát“, na Jicchaka, na jehož dětech, Izraeli, měl být a byl Boží slib splněn.

I druhé vykoupení, které očekáváme z tzv. edomského galutu, je z naší strany podmíněno tím, že budeme volat k Hospodinu, našemu Bohu. Izrael jako hospodář, obětující z prvotin Zaslíbené země, to měl shrnout v dík, že „nás Bůh přivedl k tomuto místu a dal nám tuto zemi“. Text ponechává stranou, že předtím musil tuto zemi dobyt a že to byla země jeho nepřátel. K tomu se vážou prorocká slova v paršat Bechukotaj o konci posledního exilu. „A přivedu je do země jejich nepřátel.“ Z jedné strany je to správné chápat jako Boží odvetu Izraeli za to, že ani v jejich pokání není upřímnost. Ze strany druhé je však „přivedu“ příslibem, že když nás tam Bůh Izraele přivedl, bude to mít smysl. K tomu směřují i následující slova: „...nebo se tehdy pokoří jejich neobřezané srdce a tehdy přijmou svoji vinu. A já si připomenu smlouvu s Jaakovem a také tu smlouvu s Jicchakem a také smlouvu s Avrahamem si připomenu a připomenu si tu zemi“ (3M 26, 41–42).

Bůh nás přivedl do země našich nepřátel, když většina členských států Spojených národů odhlasovala právo Židů na vlastní stát na území tehdejší Palestiny. Klíč k vykoupení je ale zbytečně hledat mezi národy, je v nás samých. Volání k Hospodinu, našemu Bohu, je klíčem k vykoupení z egyptského otroctví, a ten je skryt v našem srdci i dnes.

K. EFRAIM SIDON

JAK TO MĚLO BÝT A JAK TO BYLO

Ki tece (5M 21,10–25,19)

Tento oddíl je nabitý zákony a mezi nimi nalezneme jeden, který je skutečně pozoruhodný. Zní takto: „Bude-li mít muž dvě ženy, jednu milovanou a jednu nemilovanou, a ony mu porodí syny, ta milovaná i ta nemilovaná, a prvorozený syn bude té nemilované, v den, kdy bude svým synům odkazovat, co kterému připadne, nemůže upřednostnit syna milované, jestliže prvorozený syn je syn nemilované. A dáváje mu dvojitý podíl z toho, co se u něj nalezne, uzná prvorozeného syna nemilované, protože ten je počátkem jeho potence a má právo prvorozenství“ (5M 21,15–17).

Zákon jednoduše říká, že otec nemůže právo prvorozenství a jeho výhody přесunovat ze syna na syna. První tři zákony naši paraši – o ženě zajaté za války, o prvorozenství a o „vzdorovitém synu“ – se zabývají rodinnými problémy. V judaismu je rodina považována za základ společnosti a nesoulad v ní vede k dalším problémům. Je však zajímavé, že tyto zákony jsou v naprostém rozporu s hlavním vyprávěním Tóry, konkrétně s tím, co učinil praotec Jakob a jeho dvě ženy Lea a Rachel. Jakob přeče převedl právo prvorozenství z prvorozeného Rubena, jež porodila méně milovaná Lea, na Josefa, prvního syna od milované Rachel. Navíc se Jakob oženil se dvěma sestrami, což Tóra také zakazuje (3M 18,18). Ramban tvrdí, že zákony Tóry platí jen v zemi izraelské (Jakob se oženil mimo ni), zatímco Abarbanel má za to, že prvorozenství převedl na Josefa na příkaz Hospodina, jednalo se tedy o naprostou výjimku.

Ale možný je snad i výklad následující: Na Tóře je úžasné to, že to je jak kniha zákonů, tak historie, což jsou dva odlišné žánry. Zákon dává odpověď na otázku: Co můžeme a co nesmíme činit? Zatímco historie odpovídá na otázku: Jak to bylo? V judaismu existuje vztah mezi zákonem a historií, mezi tím, co se událo, a tím, co jsme měli dělat. Řada zákonů vyplývá přímo z židovské zkušenosti v Egyptě, z dějinných lekcí, v dobrém i špatném smyslu. První kniha nám mimo jiné vypráví, že Jakobovo protěžování Josefa vedlo k hlubokým rodinným rozporům, kvůli nimž bratři Josefa málem zabili, a o mnoho generací později byly důvodem, proč Datan a Aviram z kmene Ruben, patřili k vůdčím Korachovy vzpoury.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách září 2024 elul 5784

tišri 5785

Staronová synagoga

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

3. 9. úterý	1. den Roš chodeš elul	
4. 9. středa	2. den Roš chodeš elul	
	<i>začátek troubení na šofar</i>	
6. 9. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.17 hodin
7. 9. sobota	ŠOFTIM 5M 16,18–21,9	
	hf: Iz 51,12–52,12	
	<i>perek 1</i>	
		<i>konec šabatu 20.23 hodin</i>
13. 9. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.02 hodin
14. 9. sobota	KI TECE 5M 21,10–25,19	
	hf: Iz 54,1–10	
	<i>perek 2</i>	
		<i>konec šabatu 20.07 hodin</i>
20. 9. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	18.45 hodin
21. 9. sobota	KI TAVO 5M 26,1–29,8	
	hf: Iz 60,1–22	
	<i>perek 3–4</i>	
		<i>konec šabatu 21.11 hodin</i>
22. 9. neděle	šacharit – jarcajt Maharal	8.30 hodin
27. 9. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	18.31 hodin
28. 9. sobota	ŠABAT SLICHOT	
	NICAVIM–VAJELECH 5M 29,9–31,30	
	hf: Iz 61,10–63,9	
	<i>perek 5–6</i>	
		<i>konec šabatu 19.35 hodin</i>
2. 10. středa	ZECHOR BRIT	
	předvečer Roš hašana 5785	
	mincha, a maariv	18.20 hodin
3. 10. čtvrtek	1. den ROŠ HAŠANA 5785	9.00 hodin
	mincha, a maariv	18.30 hodin
4. 10. pátek	2. den ROŠ HAŠANA 5785	9.00 hodin
	mincha, kabalat šabat a maariv	18.15 hodin
5. 10. sobota	ŠABAT ŠUVA	
	HAAZINU 5M 32,1–52	
	hf: Oz 14,2–10; JI 2,15–27	
		<i>konec šabatu 19.20 hodin</i>

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin a mincha ve 14.00 hodin.

O šabatu mincha po obědě (ve 13.30 hodin)

28. 9. sobota	1. SLICHOT	22.00 hodin
---------------	-------------------	-------------

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

2. 10. středa	předvečer Roš hašana 5785	
	mincha, a maariv	18.00 hodin
3. 10. čtvrtek	1. den ROŠ HAŠANA 5785	8.45 hodin
4. 10. pátek	2. den ROŠ HAŠANA 5785	8.45 hodin

PŘÍBĚH HLEDÁNÍ

Rozhovor s fotografem Michaelem Steinerem Borkem

Z archivu M. S. Borka.

MICHAL BOREK (MICHAEL STEINER BOREK) se narodil roku 1958 v Praze. Vystudoval Gymnázium Voděradská ve Strašnicích, maturoval roku 1977; kvůli otcově kádrovému profilu se nemohl přihlásit na studium historie na FF UK, a tak absolvoval Vysokou školu ekonomickou a poté nastoupil do firmy Musicexport. Brzy dal výpověď (odmítl vstoupit do KSČ) a začal pracovat jako noční vrátný a domovník na OPBH. Současně absolvoval intenzivní jazykové kurzy a po složení státnice z angličtiny ještě tlumočnický kurz. Věnoval se tlumočení na volné noze a po pádu komunistického režimu využil nabídky Komerční banky a odjel služebně do USA, kde se vypracoval na tlumočnicka amerického ministerstva zahraničí. Amatérsky se léta zabývá hudbou a především fotografováním, které se mu později stalo i tak trochu druhou kariérou (cykly Krajčárna ve Scrantonu, Zrada obrazů, Co vy na to, pane Sudku? atd.). V galerii Katzen Center při Americké univerzitě ve Washingtonu se na jaře 2024 konala skupinová výstava židovských fotografů druhé generace obětí holokaustu, které se Borek zúčastnil svou sérií s názvem Steiner Bezexistence. Na ni navazuje expozice, která bude k vidění od 28. září do konce listopadu 2024 v Galerii U Mistra s palmou v Náchodě.

Ve vašem stručném životopisu je psáno, že jste jako tlumočnick ocitl téměř přes noc ze Strašnic v Bílém domě. Asi to tak úplně jednoduché nebylo...

Ta nabídka, která se neodmítá, přišla opravdu náhle, ale předcházela jí léta učení a praxe. Při práci nočního hlídače jsem navštěvoval denní intenzivní kurzy angličtiny v jazykovce na Národní třídě, pak jsem absolvoval ještě tlumočnický kurz a v roce 1987 jsem složil tlumočnické zkoušky. Tlumočení bylo (na rozdíl od nočního hlídání) fantasticky placené a mě to bavilo, i když témata, která jsem překládal, tak poutavá nebyla, třeba moje první kabinové simultánní tlumočení bylo pro zasedání nějakého fotbalového svazu.

Po roce 1989 a pádu režimu nastal pro tlumočnický skutečný boom. Na začátku devadesátých let jsem několik měsíců pracoval v Komerční bance. Tehdy nebyla žádná banka on-line, neexistovalo internetové bankovníctví, a oni si zakoupili softwarový balík od americké firmy právě na zavedení on-line služeb a já jim při všech jednáních

Svatební foto rodičů z roku 1954, ženich byl tehdy na vojně. Novomanželé se kvůli dobovému antisemitismu rozhodli používat příjmení Borek.

tlumočil. Pak nabídli té americké firmě, aby mě najali, abych u nich v centrále na Floridě pracoval jako „lokalizátor“. Lokalizace spočívala v tom, že jsem přizpůsoboval tuhle službu pro český trh, což znamenalo hlavně překládat manuály a vymýšlet bankovní názvosloví. Seděl jsem v takové budce a bušil jsem do klávesnice, byla to celkem nezáživná manufaktura. Tenhle projekt trval čtyři roky, od roku 1992 do roku 1996, mezitím jsem získal zelenou kartu, tedy povolení k trvalému pobytu a získání občanských práv kromě volebního práva.

Pak jste v Americe zůstal.

Ano, přestěhoval se do Washingtonu, kde pracoval jeden můj kamarád, jinak jsem

tam nikoho neznal. Na ministerstvu zahraniční, State Department, jsem složil zkoušky, které jsou nutné pro to, abyste mohl pracovat pro americkou vládu. Ministerstvo zahraničí má svoje jazykové oddělení, které zkouší tlumočnický. Pokud zkoušky složíte, prokážete znalost amerických reálií a získáte bezpečnostní prověrku, zaregistrují vás. Jakmile přijede nějaký zahraniční politik na jakékoli ministerstvo, obrátí se na toto oddělení s žádostí o tlumočnicka.

A tak se stalo, že jsem v roce 1998 tlumočil v Bílém domě na státní návštěvě Václava Havla, při které hrál Lou Reed se svou skupinou, v níž dokonce hostoval i Mejla Hlavsa z Plastic People. Což bylo opravdu jako ve snu.

Tehdy byl prezidentem Bill Clinton.

Ano. Tlumočil jsem třeba při slavnostním obědě, který uspořádal viceprezident Al Gore, u Havlova stolu seděl zpěvák Stevie Wonder. Všichni se dobře bavili, ale pro mě to byl hrozný stres, jedna z mých prv-

ních akcí ve Washingtonu a hned na té nejvyšší úrovni. Tlumočil jsem pro Američany, tedy cokoli řekl někdo z americké delegace, jsem tlumočil já, čeští představitelé měli svého tlumočnicka. Při slavnostní večeři jsem seděl mezi první dámou Dagmar Havlovou a prezidentem Clintonem. Vedle seděl také Kissinger, ale nakonec to dopadlo tak, že si Kissinger povídal německy s paní Havlovou.

Hrál tam Lou Reed, což byl opravdu hlasitý bigbít, a v jednu chvíli se Clinton rozhodl, že musím paní Havlové tlumočit, co zpívají. Clintona to ohromně bavilo, podupával si do rytmu, a protože já jsem textům hůř rozuměl, naklonil se ke mně a zakřičel mi slova do ucha a já se naklonil k Dagmar Havlové a přeložil jsem jí je. Jak víme, texty Lou Reeda nejsou vždycky úplně pro uši prvních dam, tak jsem si tu absurdní situaci moc užíval.

Zlaté časy... Komu ještě jste tlumočil?

Tehdy byla ministryní zahraničí Madeleine Albrightová, Česko vstupovalo do NATO, pro tlumočnický byla spousta zakázek. Panovala ohromná vůle střední Evro-

pě pomáhat a současně lidé neuměli tolik anglicky. Albrightová obecně pomohla zorganizovat pro střední Evropu hodně školení, výcviků, přijížděli na několik týd-

Z cyklu *Steiner Bezexistence*, nádraží v Novém Městě nad Metují.

nů odborné skupiny, soudci, právníci, policisté, zástupci národnostních menšin. Ale zase ne úplně vše bylo tak oslnivé. Dostával jsem dva typy zakázek: jeden byl na nejvyšší úrovni, typu tlumočení v Bílém domě nebo na ministerstvu obrany (oněch patnáct minut slávy, o kterých hovořil Andy Warhol), ale druhý typ, a toho byla většina, sestávala z písemných překladů a tlumočení pro odborné skupiny.

V Praze jsem tlumočil Condoleeze Riceové v době, kdy se prezident Bush snažil, aby Američané mohli v Brdech umístit radar. Měla neuvěřitelné znalosti středoevropského bloku, studovala u Josefa Korbela, otce M. Albrightové, opravdu věděla, o čem mluví, bylo to strašně zajímavé. Pak český parlament radar neschválil... Tlumočil jsem ostatně i setkání Václava Havla s Barrackem Obamou, kdy

Z cyklu *Krajčárna ve Scratonu*.

Havel Obamu výslovně varoval před Vladimírem Putinem...

Současně jste fotografoval?

Fotil jsem vždycky, od mládí, ale hodně mě to vzalo, když se začala rozvíjet digitální fotografie, asi kolem roku 2000. Tak jsem si pořídil vybavení, digitální fotoapa-

rát, tiskárnu, monitor a lepší počítač s programem na úpravu fotek, photoshopem, absolvoval jsem pár kurzů a díky tomu, že jsem byl na volné noze, mohl jsem se fotografii dostatečně věnovat.

Řekl byste něco o své rodině, jejíž osud je tématem cyklu *Steiner Bezexistence*?

Fotografie se zabývají otocovou rodinou, ale aspoň pár slov o mamince, bez které bych se nenarodil. Pocházela z rodiny Ungerových, ortodoxních haličských Židů, kteří se po první světové válce dostali na Moravu a usadili se v Kyjově. Mámina matka zemřela krátce po porodu a otec, Mojžiš Unger, se oženil se sestrou první manželky. Měl s ní několik dětí, bohužel také brzy zemřela a on se oženil s paní z Ostravy. Celkem bylo v rodině z těch tří sňatků pět dětí, kromě mámy ještě její starší sestra a tři bratři. Válku přežila jen máma a jeden nevlastní bratr, který přežil díky nežidovské manželce, jež se s ním i přes nátlak gestapa odmítla rozvést. Mámu, které bylo roku 1939 osmnáct let, poslali rodiče lodí do Palestiny, kam se jejich skupina dostala až na druhý pokus. Její rodiče mezitím deportovali, ale nevíme kam, jejich stopa se úplně ztratila, rok 1939 nebo 1940 se bere jako rok jejich smrti.

Máma se v Palestině časem provdala za českého Žida, desátníka československé zahraniční armády. Jmenoval se Pavel Wallner, ale Britové mu přidělil jméno Borek, kdyby padl do zajetí, aby ho nacisté podle jména neurčili jako Žida. Když se vzali, rozhodli se, že budou používat právě tohle nežidovské příjmení. Po válce se ale rozvedli, nicméně maminka si ponechala příjmení Borková a vzhledem k přetrvávajícímu antisemitismu tohle příjmení pak přijal i její druhý manžel, můj otec. Já jsem ale příjmení Steiner obnovil, když jsem získal americké občanství, nechal jsem se zapsat jako Michael Steiner Borek, zatímco v Čechách jsem Michal Borek.

A jaký byl osud otcovy rodiny?

Tátova rodina, Steinerovi, pocházela z Klatov. Dědeček Rudolf, tátův otec, byl velký československý vlastenec, právník, v roce 1928 koupil právní praxi v Novém Městě nad Metují a přestěhoval se tam, oženil se a vedl úspěšnou praxi. Táta se tam narodil roku 1930, prožil idylické dětství, které se postupně měnilo k horšímu podle toho, jak přituhovaly politické okolnosti. Dědečkovi už v roce 1938, za druhé republiky, praxi vzali a zaměstnali ho spolu s dalšími Židy na lesních pracích místní šlechtici, rod Bartoňů z Dobenína, původně podnikatelé, kteří získali šlechtický titul za své zásluhy. Táta pak nesměl chodit do školy a v určitém momentě se museli vystěhovat ze svého velkého bytu, ve kterém měl děda i právní kancelář. Museli se sestěhovat spolu s rodinou MUDr. Šidlofa a obchodníka Kohna do přístavku za domem, který původně vlastnila rodina Kohnů, přímo na náměstí. A odtud také šli do transportu.

Z cyklu *Bezexistence*. Schodiště domu, v němž Steinerovi naposledy bydleli.

Proč se cyklus o otcově osudu jmenuje *Steiner Bezexistence*? A jak jste tohle téma zpracoval?

Jednalo se o sérii snímků pro výstavu v Katzen centru ve Washingtonu. Představoval jsem si pocity, které mohli mít, když naposledy odcházeli z bytu, šli na nádraží, snad si ještě představovali, že se vrátí. Vyfotil jsem, co z tehdejší doby zůstalo: lucernu, kterou mohli vidět z okna, nádraží, okna bytu, schodiště... Byl to takový fotograficko-textový esej o odchodu.

A k tomu názvu: Objevil jsem dokument z války z židovské obce v Novém Městě, ve kterém byla jména různých členů a u dědečka Rudolfa Steinera (který byl v té době předsedou obce) bylo napsáno „je bez existence“, což mi připadalo jako ideální název pro celý projekt.

(pokračování na str. 10)

OČIMA FRANZE KAFKY

Autor se o výtvarné umění zajímal, ale nedůvěřoval mu

V Západočeské galerii v Plzni je v Masných krámech stále otevřená výstava ke 100. výročí úmrtí Franze Kafky, věnovaná jeho vztahům k výtvarnému umění a vizualitě obecně, uspořádaná ve spolupráci s Adalbert Stifter Verein a Židovským muzeem v Praze v rámci projektu Kafka 2024. Byla připravena podle konceptu Marie Rakušanové ve spolupráci s Nicholasem Sawickým z Chicagské univerzity a značným počtem zápůjček z řady domácích i zahraničních sbírek z Rakouska, Německa, Velké Británie a Izraele. Organizátoři vydali také stejnojmennou doprovodnou publikaci, v níž se v pěti studiích věnují Kafkovu vztahu k umění a tomu, jak vnímal vizuální kulturu (včetně filmu a kabaretu) a jak to ovlivnilo jeho literární a výtvarné dílo. Z uvedené publikace také čerpají následující úvahy.

MEZI OBRAZEM A JAZYKEM

Výstava prezentuje umění a jeho proměny v době Kafkova života na počátku 20. století, a zejména díla umělců, které Kafka sám poznal a ve svých denících a korespondenci zmiňuje, nebo díla, která s největší pravděpodobností viděl na výstavách a v uměleckých časopisech, v nichž publikoval a které sledoval. Vystavená díla doprovázejí na volně zavěšených posterech citace Kafkových textů, které naznačují jeho vztah k těmto umělcům a jejich tvorbě i k pražskému kulturnímu dění.

Náročný projekt seznamuje domácí i zahraniční veřejnost s velkou rozmanitostí kulturního a uměleckého dění v tomto období a snad odhaluje i některá nová témata kafkovského bádání, zejména pokud jde o „pražský pohled“ na jeho život a tvorbu. Jak se však ukazuje, možnosti srovnání dobové umělecké moderny a Kafkových textů jsou značně problematické, zejména s ohledem na zřejmou nejednoznačnost jeho vnímání obrazů a vizuality vůbec – na jedné straně je až téměř nenasytně vyhledává, na druhé ale jejich

působení zásadně nedůvěřuje, nejspíš je považoval za příliš citové a povrchní.

V Praze se na počátku 20. století různé jazyky a kultury polemicky svářily, netečně míjely nebo překrývaly a doplňovaly, často střetávaly jako dvojjazyčné plakáty výstav nebo při vystoupení ve varietě a v titulcích filmů. V úvodní studii Marie Rakušanová zkoumá menšinový charakter Kafkova jazyka jako židovského autora píšícího německy v převážně české Praze. K vzájemnému prolínání jazyků velkoměsta však u Kafky docházelo již od mládí při návštěvách nočních lokálů, kabaretů a nevěstinců.

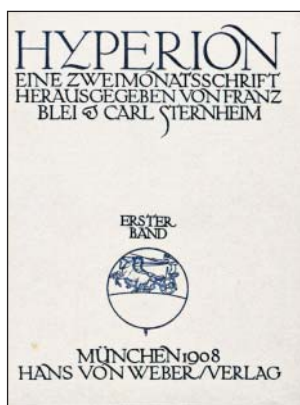
UMĚLECKÁ MODERNA V PRAZE

V prvním desetiletí 20. století byla Praha již pulzující uměleckou metropolí a jedním z center středoevropské moderny. V roce 1902 byl otevřen výstavní pavilon SVU Mánes v Kinského zahradě, a to velkou výstavou Augusta Rodina. Následovala výstava francouzských impresionistů, v roce 1905 Prahu jako blesk zasáhla výstava Edvarda Muncha. V roce 1907 následovala výstava Nezávislých s díly Paula Gauguina, Vincenta van Gogha, Paula Cézanna a dalších postimpresionistů.

Franz Kafka a Max Brod se o výtvarné umění zajímali, zejména v souvislosti s výstavou Osmy v roce 1907, stejně jako

o přehlídky Spolku německých výtvarných umělců v Čechách či tvorbu členek Klubu německých umělkyní v Praze, včetně každoročních přehlídek rakouského umění v salonech v Rudolfinu. V roce 1910 se v Praze konala výstava vídeňské Neukunstgruppe s kolekcí obrazů a kreseb Egona Schieleho (z nichž některé byly z výstavy policejně odstraněny) a současně

výstava francouzských fauvistů a protokubistů podle výběru Bohumila Kubišty a Antonína Matějčka přímo z Paříže. V letech 1912 a 1914 se Kafka mohl na výstavách Skupiny výtvarných umělců seznámit s díly Pabla Picassa, kterého nejspíš znal také z jejího časopisu s mnoha kubistickými ilustracemi, nicméně v dochovaných zápiscích na ně nereagoval.

Mnichovský dvouměsíčník Hyperion, číslo, v němž roku 1908 vyšla Kafkova povídková sbírka *Rozjímání*.

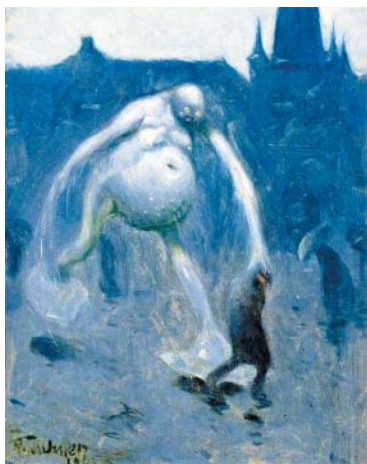
NOWAK A FEIGL

Po Munchově výstavě v roce 1905 mnozí studenti Akademie výtvarných umění opustili a roku 1907 založili skupinu Osma, usilující o modernistický výraz bez ohledu na národní příslušnost členů. Vedle svého spolužáka Maxe Horba Kafka na výstavě osobně poznal Williho Nowaka a Friedricha Feigla, kteří vystavili početné soubory obrazů

a měli také největší podíl na uspořádání výstavy. Na výstavě se mohl rovněž seznámit s obrazy nejvýraznějších zástupců české moderny Bohumila Kubišty a Emila Filly.

V roce 1911 Kafka s Brodem navštívili v ateliéru Willyho Nowaka, o jehož tvorbě si Kafka zapsal: „Každopádně se nedalo přehlédnout, s jakou jistotou malíř v každém okamžiku rozhovoru důvěřuje nepředvídanosti svého vnutnutí a že jen tato důvěra plným právem dělá z jeho umělecké práce téměř vědeckou.“ (*Deniky*, 23. 12. 1911)

Nejbližší vztah měl však Kafka k Friedrichu Feiglovi, který mu byl blízký svým pražským původem, ale také životem v Berlíně a sionistickými aktivitami. V roce 1916 Kafka požádal Felici, aby Feigla v Berlíně navštívila a koupila od něj jeden obraz: „Velice na mne působí, jak mluví a myslí, něco, co je v něm napůl šílené, ale přitom velice metodické. Něco věčně hledající a věčně jisté, čemu zcela shodně se mnou říkáš ‚okamžitý optimismus‘.“ (*Dopisy Felici*, 31. 8. 1916) Feigl později vzpomínal na jejich diskuse (1912): „Došli jsme tehdy k závěru, že bytostným elementem malířství je prostor, u hudby je to čas, a v literární tvorbě kauzalita, což odpovídalo základním druhům prostorového, časového a kauzálního smyslového vnímání.“ (J. P. Hodin, *Kafka a umění*, 1948) O Feiglovi teoretizování se však Kafka v dopisech Felici vyjádřil se značnou ne-

Richard Teschner: *Liják*, 1902, olej na dřevěné desce. Reprodukce na této dvoustraně jsou převzaty z publikace *Očima Franze Kafky*.

důvěrou: „Tento malíř [...] má velkou potřebu rozvíjet niterně sice jistě opravdové, navenek ale stejně jistě matné teorie umění, které lze sfouknout jako světlo svíčky.“ (28. 11. 1912)

TĚLESNOST A EROTIKA

Kafka je obvykle líčený jako přísný asketa s odporem ke všemu tělesnému. Jeho korespondence ukazuje, že k ženám měl hlavně citový a intelektuální vztah. Jako pozorovatele jej však obrazy nahoty a tělesnosti zajímaly, jak svědčí některé pasáže z jeho knih a deníků. Nikdy však nemoralizoval a neodsuzoval ani tehdejší pornografii. Erotické grafiky mohl obdivovat v časopisech Paula Leppina *Der Ametyst*, *Die Opale* nebo časopisu *Wir*, *Hyperionu* či ve frankfurtské revue *Die Neue Rundschau*, v nichž se vyskytovaly také ilustrace Alfreda Kubína, Aubryho Beardsleye či Féliciena Ropse.

Výtvarná prezentace vlastní osoby ho však uváděla do rozpaků, jak naznačuje zmínka v deníku (1912), že má stát malíři Ernstu Ascherovi nahý modelem k obrazu svatého Šebestiána, k čemuž nedošlo. Motiv se vrátil i při návštěvě Josefa K. v ateliéru malíře Titorelliho v *Procesu*, kde se také jednalo o portrét, rovněž nerealizovaný. Jeho nedůvěra nejspíš pramenila z toho, že obrazové podobizny jsou příliš emotivní a výraz zřídka odpovídá skutečnosti. Podobně jako intuitivním vnuknutím malířů, jejich představám (Nowak) či sofistikovaným teoriím (Feigl) nevěřil Kafka ani gestům vyjadřovaným tancem nebo herci ve filmu, kterými se sice nechával dojmout, ale jinak jim nevěřil.

V LOUVRU A PAŘÍŽI

O Kafkově zaujetí pro obrazy máme i další svědectví. Při návštěvě Paříže s Brodem v roce 1910 se při prohlídce obrazů v Louvru podle vlastního záznamu v deníku pohyboval „od lavice k lavici. Bolest, je-li jedna vynechána...“ V Louvru Kafka zaujali uznávání klasici jako Simone Martini, Mantegna, Tintoretto, Tizian, Velas-

quez, Jordeans nebo Rubens, z jejichž díla však nelze usuzovat na oblíbený styl. Zápisky z návštěvy Paříže v roce 1910 a 1911 obsahují také řadu téměř reportážních Kafkových zmínek o pařížských výlohách, kabaretech, pouličních scénách z kaváren a restaurací. Jeho pohled na život velkoměsta, jehož odlišnost si uvědomoval, někteří badatelé srovnávají s nahodilými záběry impresionistů. Záznam z Kafkova deníku z cesty do Paříže snad nejlépe charakterizuje jeho vizualitu a vzbuzuje téměř dojem popisu nějaké kubistické kresby: „... charakteristické uspořádání ploch, košile, vůbec prádlo, ubrousky v restauraci, cukr, velká kola většinou 2kolých vozů, koně zapřažené za sebou, ploché parníky na Seině, balkony dělí domy napříč a rozšiřují tyto plošné

Bohumil Kubišta: *Námorník*, 1913, olej na plátně.

profily domů, zploštěné široké komíny, složené noviny.“ Také v textech některých Kafkových povídek (*Roztržité vyhlížení* a *Pasažér* ze sbírky *Rozjímání*, 1913) nachází literární historik Detlev Schöttker důraz na vícehledovost, charakteristickou pro kubistickou malbu.

ILUSTRACE VLASTNÍCH TEXTŮ

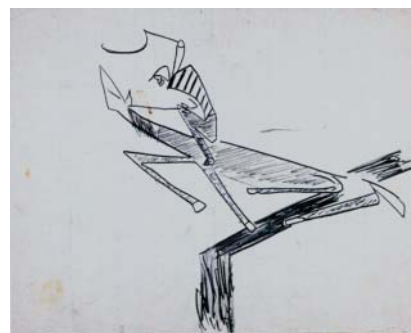
Skeptický či přímo odmítavý byl zejména Kafkův vztah k ilustracím vlastních textů. Nakladateli Kurtu Wolffovi sice pochválil vybranou rytinu newyorského přístavu jako frontispis pro *Topiče*, ale raději by ji vůbec nepoužil. Když se chystalo vydání *Proměny*, Kafka v dopisech redaktorovi Meyerovi (1915) v případě ilustrace Ottomara Starka radikálně odmítal jakékoli zpodobení brouka: „Hmyz sám nemůže být na žádné kresbě.“ Jeho přání později nebylo respektováno a ke zpodobení hmyzu v ilustracích dodnes dochází (Hans Wessel a Otto Coester pro nakladatelství Josefa Floriána 1924 a 1929).

Vysvětlení Kafkova ambivalentního vztahu k obrazům v souvislosti s jeho vlastními texty a jejich ilustrací tkví snad v tom, že jeho texty obvykle neposkytují souvislé vyprávění ani jasný smysl, který

by bylo možné převést do obrazového doprovodu. Sám Kafka však s oblibou popisoval obrazy, pokud nešlo o vyjádření jejich jednoznačného významu. Příkladem může být jeho popis bytosti „odradek“ z povídky *Starost hlavy rodiny*, nebo líčení hmyzího těla Řehoře Samsy, přímáčknuťho na sklo obrazu dámy oděné v kožešinách.

KAFKOVO KRESLENÍ

Kafkovy vlastní kresby vznikaly v době studia na univerzitě, výjimečně později. Většinu jich shromáždil Max Brod v době společných studií, mnohé vystříhal z Kafkových sešitů a skript. Jako první také uveřejnil jejich výběr v Kafkově biografii (1937, 1963). V dopise Felicii Kafka vyjádřil potěšení, které mu tehdy kreslení přinášelo: „Ty, já jsem byl kdysi velký kreslíř, jenomže jsem se pak u jedné špatné malířky začal učit školnímu kreslení a zkazil si tak celý talent. Jen si to představ! [...] Jednou Ti pošlu pár svých starých kreseb, aby ses měla čemu zasmát... Ty kresby mě

Kafkova kresba jezdců na koni.

svého času, to už jsou léta, uspokojovaly víc než cokoli jiného.“ (11. 2. 1913) Techniku realistické kresby ve skutečnosti dobře ovládal, ale téměř ji neužíval, zachovaly se pouze dva autportréty, portrét matky a hlava mladého muže.

Ve svých raných kresbách se Kafka soustředil na kreslení postavy a její gesta, na obličej jen výjimečně. Ženské postavy skicuje v organických křivkách, naznačujících pohyb. Mužské postavy jsou strnulější a geometrické, většinou v prázdném prostoru, což zdůrazňuje jejich izolovanost. Z tohoto stylu vycházejí také nejznámější tušové kresby mužských postav v loutkovitých postojích, které výstižně vyjadřují pocit osamocení a svou jednoduchostí působí jako znaky. Srovnání s díly soudobých umělců je ale obtížné, jen u jedné kresby Sawický nachází inspiraci výrazem postav z Munchova známého obrazu *Výkřik*.

(pokračování na str. 15)

Otokar Kubín: *Studie ze šantánu*, 1910, pastel tuš.

PŘÍBĚH HLEDÁNÍ

(dokončení rozhovoru ze str. 7)

Ted' chystáte další výstavu do Náchoda.

Ano, budu tam mít 14 velkých archů, 100 x 70 cm, a na nich různé dokumenty z historie Nového Města nad Metují, rodinné fotografie, písemnosti, citáty z předválečných novin, třeba z židovského časopisu *Rozvoj*, do kterého děda psal a ve kterém se řešilo, zda se mají Židé asimilovat, nebo následovat Herzlův sionismus, pak z textů za druhé republiky a protektorátu, třeba i z kroniky, kterou psal místní kronikář, Čech, odporný antisemita, jmenoval se Voborník. V kronice, kterou vedl i za války, mluví hrozným způsobem o Židech, že jdou do transportu, ale „nikomu chybět nebudou, vždycky byli cizorodým prvkem a nikdo je neměl rád“. A pak další zápis: „Na Vánoce budou ryby.“ Jsou tam texty i z doby poválečné, je tam taky citát z tátova poválečného kádrového posudku.

Hodně lidí totiž vnímá holokaust tak, že Židé odešli do transportu a byli zavražděni v koncentračním táboře, nebo pokud měli sílu a štěstí, přežili. Ale já chci ukázat to přituhování předtím, i to, jak těžké byly návraty. Využiju svůj původní esej a uzpůsobím ho českým divákům, ale budou tam i ukázky z různých textů.

Kde jste zmíněné dokumenty našel?

Asi před osmi lety mě napadlo se vypravit do tátova rodného Nového Města nad Metují a udělat si pár fotek, případně z nich udělat výstavu. Pomohl mi dávný kamarád Tomáš Mazal, který mě tam vozil a seznámil mě s místní archivářkou v Náchodě, paní Lýdií Bašteckou. V archivu jsem objevil tři krabice dokumentů po dědečkovi, což mi dodalo chuť pokračovat a inspirovat, nakonec by z toho měla být kniha, ale zatím bude ta výstava.

Co v těch třech krabicích bylo?

Jak pracovní spisy, tak soukromé dokumenty a zápisy, články. Cituju i z otco- vých textů, které psal do šuplíku, a zabýval se v nich hodně antisemitismem. Uvádím tam třeba text z protokolu z roku 1947, který se psal poté, co táta jako šestnáctiletý ztloukl jednoho staršího muže, protože mu nadával jako „smradlavému Židovi“, a přitom věděl, že otec přišel za války o rodiče a sám prošel koncentrákem. Následoval soud, který tátu osvobodil, ale nějak z toho vyplynulo, že by měl z Nového Města nad Metují odejít. On se tam z koncentráku vrátil jako domů, ačko-

li zůstal z celé širší rodiny sám, přežil jediný strýc Max, který žil v Palestině.

Město mu platilo malý příspěvek, dostal i byt, pomáhali mu hodní lidé, začal chodit na gymnázium, ale měl hrozné problémy a traumata. Po tom soudu ho poslali do Prahy a žil v sirotčinci v Belgické ulici. Pak se oženil s mou matkou, vystudoval ekonomickou školu a do roku 1969 pracoval jako žurnalista, pak po prověrkách jakožto politicky nespolehlivý musel pracovat jako korektor v nakladatelství a až po roce 1989 se mohl vrátit k novinářině. Zemřel už v roce 1995, bylo mu pětadesát, z lágrů si přinesl tuberkulózu, zatímco maminka se dožila 95 let a poslední rok strávila v Hagiboru.

Pořád se v Americe živíte tlumočením?

Už mám méně zakázek, s písemnými překlady jsem přestal úplně a věnuji se více fotografii. Tlumočení mě pořád baví,

*Toto není Bílý dům. Parafráze na Magritův obraz
Toto není dýmka. Z cyklu Zrada obrazů.*

i v případech, kdy je téma toho, co tlumočím, nezajímavé, je pro mě proces toho, co se při tom v mozku odehrává, fascinující. Přirovnávám to k jazzové improvizaci. Obdivuju jazzové kytaristy, když jeden hráč improvizuje s druhým, nemají možnost se zastavit, musejí na sebe okamžitě reagovat a hrát dál, někdy odpovídají spontánně vaše prsty, aniž si to rozmyslíte... Díky praxi a pohotovosti se mi někdy stalo, že jsem se sám divil, co ze mě padá, když rozumově jsem teprve tápal po vhodném slově či frázi. Už jsem v sobě měl nějaký automatismus a říkal jsem, co jsem ani netušil, že vím.

Zmínil byste své předchozí fotografické projekty?

Třeba cyklus *Krajčárna ve Scrantomu*, což je menší město v Pensylvánii. Krajčárna

byla známá výrobou tzv. nottinghamských krajk, které vyráběli na stavech, jež dovezli koncem 19. století právě z Nottinghamu v Anglii a byly tak velké, že se budova stavěla kolem nich. V nejlepších letech měla na 1400 zaměstnanců a prodávala své nádherné výrobky po celé Americe. Po druhé světové válce jí začal konkurovat levnější dovoz výrobků z Asie, a nakonec musela provoz utlumit. V roce 2002 továrnu zavřeli a já tam přijel fotit o osm let později.

Dostal jsem se dovnitř a fotografoval jsem interiéry v různých ročních obdobích, stalo se totiž to, že to definitivní uzavření továrny, kdy tam pracovalo už jen asi 200 zaměstnanců, přišlo naráz, s „okamžitou platností“, jak jsem také nazval svůj tamní projekt, a ti lidé museli odejít ze dne na den. Nechali tam hodně svých věcí, fotky nahých krasavic ve skříňkách, prázdné láhve, kuželky, ve stavech zůstaly krajky, jako by tam vybuchla nějaká bomba, která nikoho nezabila, ale všechny vyhnala.

Takže také spíše melancholické snímky...

Mě nikdy nelákalo fotit přírodní krásy nebo pěkné památky. Jeden americký fotograf uvedl moji vernisáž na českém velvyslanectví ve Washingtonu, D. C., slovy: „Michael Borek je fotograf se vzácným talentem objevit i v těch nejmalebnějších částech USA kus depresivní východní Evropy.“ Vždycky mě víc přitahovaly opuštěné nebo poškozené věci, zákoutí, stará nádraží, nepoužívané železniční koleje.

Takové věci se objevují i v posledním cyklu, který bude k vidění v Náchodě: nejprve jsem tam chtěl představit jenom snímky odtud, ale nakonec jsem vybral i obrázky z jiných míst. Není to vlastně jenom příběh naší rodiny, ale taky příběh mého hledání jejich osudu. Mám tam fotku zašlých kolejí, které jsou ve Virginii, ale připomínají mi to moje hledání. Nebo snímek, kterým ilustruju koncentrační tábor, ale vyfotil jsem ho na předměstí v Nashvillu. Na arších v náhodské výstavě jsou fotografie a texty rozhozené, je v tom záměrný chaos, jako je v životě, lidé si budou muset ten příběh sestavit podobně jako já, když jsem po něm pátral.

ALICE MARXOVÁ

Výstava se koná v Galerii U Mistra s palmou v Náchodě, Komenského 578. Vernisáž bude v sobotu 28. září v 15 hodin a všechny práce budou vystaveny do konce listopadu. Více na www.michaelborek.com.

DVĚ KAFKOVSKÉ OPERY

O dílech *Popis jednoho zápasu* a *Kafkův Dopis otci*

Kafkovský rok byl již oslaven a připomenut mnoha konferencemi, přednáškami, výstavami a jinými kulturními počiny (až má člověk občas strach, aby se nedostavila jistá únava z všudypřítomného FK, to snad ale zatím našťestí nehrozí) – a nejinak tomu je i ve světě hudby. Franz Kafka a jeho dílo láká skladatele a interprety, aby ho nějakým způsobem též zkusili uchopit. V samotném Kafkově díle – pokud mohu

Popis jednoho zápasu. Foto David Kumermann.

soudit – příliš hudebních motivů nenajdeme (snad s několika výjimkami, jako je pozdní povídka s názvem *Zpěvačka Josefina aneb Myší národ*), tím více možná provokuje k nějakému zvukovému zpracování, které by bylo opřeno o určitý výběr textů, jež se ke Kafkovi vážou či od něj přímo pocházejí. Kafka opravdu není typem umělce spojujícího všechna možná umělecká odvětví a způsoby vyjádření (i když jeho kresby jsou velmi zajímavé!) – je zosobněním čiré literatury, člověkem slova, slovem samotným. O tom, jak náročný a zároveň osvěžující může být pokus spojit výlučně literárního Kafku s hudbou, svědčí dva počiny, které mělo možnost pražské publikum zhlédnout v průběhu května a června (a v případě *Popisu jednoho zápasu* tuto možnost budou mít ještě v říjnu).

POPIS JEDNOHO ZÁPASU

První z nich – opera švédského skladatele Jana Sandströma v režii Davida Radoka *K. Popis jednoho zápasu* – je sice dílem bezmála dvacet let starým, avšak v Praze bylo letos (v Libeňské synagoze) uvedeno vůbec poprvé, a to nikoli živě, nýbrž právě z dvacet let starého záznamu z Göteborgské opery. Námět této opery, jejímž protagonistou je K. (tedy nikoli explicitně Kafka), vychází především z míst, lokalit, ve kterých se Kafka pohyboval. Postupně se tak děj opery přenáší z kanceláře na te-

nisový kurt, do kavárny Montmartre, do knihovny, k rodinnému stolu, do Tatranských Matliar či do sanatoria v Kierlingu. Divák sleduje charismatického sólistu, jehož zpěv vyplňuje podstatnou část celého díla, pohybujícího se v těchto prostředích, kde je doprovázen neméně podstatnými „vedlejšími“ postavami. Ve scéně na „tenisu“ je to zejména postava Ottly, jejíž árie o bílém kaménku na slova z Kafkova dopisu Maxi Brodovi je hudebně bezesporu jedním z vrcholů celé opery – jedná se o jednoduchou melodii pohybující se téměř recitativně okolo jednoho tónu, doprovázenou bohatými harmoniemi v orchestru, které jsou navíc dokreslovány výrazným zvukem celesty.

Další velmi zdařilou scénou je pohled do kavárny Montmartre, kde K. a Max tancují a baví se. Zde je možné ocenit, jakým způsobem skladatel a režisér zapracovali jiné hudební motivy. Hned v úvodu např. Max s K. vede krátký dialog o Brodově překladu Janáčkovy opery *Její pastorkyňa* do němčiny, přičemž jsou v orchestru doprovázeni známým úvodním motivem tohoto díla, totiž xylofonovým staccatem. O něco později zase zazní motiv písně *Alexander's Ragtime Band*, jež byla údajně poprvé v Praze hrána právě v kavárně Montmartre. Zdánilivě nenápadných hudebních i jiných motivů a narážek je celá řada a svědčí o tom, jak mimořádně je celé dílo promyšleno.

Dva obzvláště výrazné a překvapující momenty pak představuje zpěv v čínštině a slovenštině – první se odehrává v knihovně, kde zpěvák v orientálním oblečení zpívá Kafkovu oblíbenou čínskou báseň, druhý pak v Tatranských Matliarech, kde K. s Maxem na promenádě naslouchají slovenskému šansonu *Milá moja*. Když připočteme, že obojí je zpíváno ústy švédských sólistů, neubráníme se určité dávce údivu, kam až byli ve svých možnostech pro tuto operu ochotni zajít. Za zmínku jistě stojí i fakt, že si autoři opery vystačili pouze s texty, které jsou buď přímo Kafkovy (zejména z korespondence a aforismů), nebo pocházejí z dopisů jeho přátel a příbuzných.

KAFKŮV DOPIS OTCI

Jiné pojetí kafkovského tématu, i když v některých ohledech příbuzné Sandströmově dílu, představuje zcela nová opera skladatele Jiřího Trtíka a libretisty Jana Škroba s ná-

zvem *Kafkův Dopis otci*, která byla uvedena v červnu na festivalu Opera Nova na pražské Nové scéně Národního divadla v režii Josefa Doležala. Na rozdíl od *Popisu jednoho zápasu* se *Kafkův Dopis otci* – jak jednoznačně vyplývá už z názvu – nesnaží o propojení různých motivů a míst z Kafkovy biografie a díla, tedy o vytvoření jakési kafkovské mozaiky, nýbrž se soustředí výlučně na Kafkův vztah s otcem a lehce tak přechází i do obecného tématu traumatu ve vztahu potomek – rodič.

Z hudebního hlediska je zajímavé, že zde dochází k narušení obvyklého „dvojitého“ dění – v orchestřišti a na jevišti – na něž jsme v opeře zvyklí. Hudebníci, kterých je ostatně velmi málo, jsou totiž celou dobu součástí scény, aktivně vstupují do děje. Zvuk je po celou dobu velmi komorní, jak tomu odpovídá i nástrojové obsazení – několik smyčců, klavír, pozoun, perkuse a elektronika. To vede k jisté jednotvárnosti v hudební složce díla, jež je narušena pouze rytmicky výraznou a živou aluzí na chasidskou svatbu – která však v kontextu díla působí trochu nečekaně, skoro by šlo říci prvoplánově. Je opravdu poněkud zvláštní vidět Kafku s mohutným huňatým chasidským kloboukem na hlavě – téměř to zavání jakousi schematickou a stereotypní představou o židovském prostředí, jehož byl Kafka součástí – to však nechci autorům

Kafkův Dopis otci. Foto Petr Kadlec.

podsovat. Velmi zajímavým nápadem je pak osamocení sólisty představujícího Kafku v opozici k mnohohlavému mužskému sboru, jenž představuje Kafkova otce Hermanna. Tento kontrast jednotlivce oproti mase mužských hlasů velmi dobře podtrhuje téma celé opery, totiž Kafkovu zranitelnost a nejistotu tváří v tvář dominantnímu otci.

Můžeme s jistotou říci, že na poli hudby byl kafkovský rok oslaven velmi uspokojivým a důstojným způsobem. Byla uvedena dvě pozoruhodná díla, jež od sebe dělí dvacet let, avšak stojí spolu ve velmi plodném dialogu. Kdoví ale, co by na to řekl FK.

JOSEF KROUTVOR ML.

TŘI ZÁMKY A HŘBITOV

Námět na podzimní barokní výlet na jih od Plzně

Před dvěma roky se v říjnovém čísle Rch (10/2022) objevil kratší článek s názvem *Městečko Spálené Poříčí*. Konstatuje se v něm, že „Okres Plzeň-jih patří k zajímavým, a přesto turisticky poněkud opomíjeným oblastem

Zámek v Mirošově, vstupní průčelí.

Plzeňského kraje. Odbočit na úrovni Rokycan z dálnice D5 směrem k jihu a vydat se od městečka k městečku mírně zvlněnou krajinou, která přechází do hřebenů Brdských kopců, však vůbec není špatný nápad. Vedle četných hradů, zámků a kostelů se v něm nachází i celá řada památek, spojených s kdysi relativně početným židovským osídlením“. Letošní suché a teplé léto výletům přálo, a tak můžeme čtenářům představit několik dalších míst z plzeňského jihu, která, každé svým odlišným způsobem, odpovídají tomu, co je výše o této oblasti uvedeno. A na výlety se dá jezdit a chodit i na podzim, kdy se to navíc lépe šlape, na kole i pěšky.

MIROŠOV

Mirošov přísně vzato do oblasti Plzeň-jih nepatří, ale leží na její samé hranici a vykazuje mnohé ze znaků, které jsou pro sousední okres charakteristické. Především je tu zámek. Je až neuvěřitelné, kolik je na Rokycansku a zejména na plzeňském jihu zámků. Prakticky každé město a městečko se nějakým takovým zámek pyšní, a pokud se jím pro problematický stav, do něhož se místní památka časem dostala, moc pyšnit nemůže, je hrdé alespoň na její slavnou minulost.

Dále se, v případě Mirošova, ale i skoro ve všech ostatních případech, jedná o zámek barokní, občas s gotickými a renesančními pozůstatky, ale v zásadě vždy barokní. Přesvědčivě to dokládá kniha historika a geologa Martina Langa *Barokní zámky – příběhy a lidské osudy*, ze které se mnohé dozví odborník i laik, protože je napsána srozumitelně, přehledně, s erudicí i s citem.

Třetím znakem, který dává mirošovský zámek do souvislosti se zámeckými stavbami plzeňského jihu, je skutečnost, že ho v jeho dnešní podobě pro Jana Antonína Vratislava z Mitrovic navrhl a v letech 1719–1723

postavil architekt Jakub Auguston ml. (Giacomo Agostoni 1668–1735), z Říma pocházející a v Plzni usazený stavitel mnoha domů, kostelů i panských sídel po celém Plzeňsku. Pokud se nedochoval žádný přímý důkaz jeho au-

Vstupní portál zámku Mirošov.

torství, panuje na základě stavebních souvislostí vždy alespoň podezření, že dotyčný zámek navrhl právě on. Mirošov to má celkem jisté – dochovala se Augustonova pohledávka vůči hraběti z Mitrovic ve výši 415 zlatých.

Tím se dostáváme ke čtvrtému charakteristickému znaku. Stavitelé paláců na plzeňském venkově se často nákladnými stavbami finančně vyčerpali do té míry, že jim byl majetek obstaven. To byl i případ hraběte Jana Antonína, jemuž byl ještě ne zcela zařízený objekt pro dluhy odebrán a v následující nucené dražbě prodán. Jak uvádí M. Lang, „nový zámek majitel zřejmě ani neobýval“.

Mirošovský zámek s velkým parkem pak přecházel z majitele na majitele, jeho osud i stav na dlouho souvisel s výrobou železa a hlavně s těžbou kvalitního černého uhlí, které přinesly do kraje na úpatí Brd prosperitu a peníze. V roce 1907 se však přesto dostal zámek do dražby znovu. Tentokrát ho

Zámek v Mirošově, zahradní průčelí.

koupil obchodník Max Maendl a díky jemu tu nacházíme i tu židovskou stopu, spojenou s kdysi relativně početným židovským osídlením. Maendl byl podle dochovaných zpráv dobrým hospodářem a zámek i panství k němu patřící opět prosperovaly. Po jeho úmrtí (1937?) převzal zámek s ostatním majetkem syn Josef, „o kterém se tradovalo, že byl rovněž hospodárný muž, a navíc lidumil“ (viz www.voderadky.com). Otec i syn Maendlovi zůstali v paměti mirošovských obyvatel jako lidé, kteří obci finančně i materiálně ochotně pomáhali při stavbě sokolovny i jiných příležitostech.

Josef se před nacisty zachránil emigrací a opuštěný zámek dostal nucenou správu. Od ministerstva zemědělství ho v srpnu 1939 odkoupil významný meziválečný národohospodář a pomnichovský ministr zemědělství Ladislav Feierabend. Ani on si však nové sídlo moc neužil. Když v roce 1940 vyšlo najevo jeho spojení s domácím odbojem, tak tak se mu podařilo uprchnout do Anglie, kde se stal ministrem financí

v exilové vládě. Tu opustil v únoru 1945, protože nesouhlasil s Benešovou politikou. Podruhé emigroval v roce 1948 a už se domů nevrátil. Zemřel v roce 1969 v rakouském Villachu.

Zámek byl v roce 1991 navrácen jeho dceři Haně Ludikarové. Jak píše M. Lang, „uložila si její rodina nelehký úkol zámek znovu ‚probudit‘ z neuvěřitelné devastace“, ke které došlo v průběhu let 1948–1989. „Cel-

Zámek Dolní Lukavice, pohled ze zámeckého parku.

kem je dnes zámek ve výborné kondici,“ konstatuje M. Lang a poněkud opatrně pokračuje: „Zbývá ‚jen‘ opravit zbytek fasád starého křídla, obnovit jeho interiér a snad se potom i pustit do důkladných oprav někdejších hospodářských zařízení, pivovaru a špejcharu.“

Zámek je přístupný od dubna do října každou první sobotu a neděli v měsíci, hromadné návštěvy dle dohody na tel. 602 163 813.

DOLNÍ LUKAVICE

Jestliže mirošovský zámek musí svou příslušnost k jižnímu Plzeňsku dokazovat, zámek v Dolní Lukavici je už

Židovský hřbitov v Dolní Lukavici.

nesporným reprezentantem baroka této oblasti. Starobylá obec, jejíž majitelé a stavitelé původní tvrze se od počátku 13. století často střídali, se nachází v údolí řeky Úhlavy nedaleko Přeštice. Ale teprve když Dolní Luka-

vice přešla roku 1666 do držení Morzinů, původně italské šlechty, začala se psát historie zámku a obce, jak ji známe z dnešní podoby. Jsou to ti Morzinové, jejichž palác na Malé Straně v Nerudově ulici, navržený Janem Blažejem Santinim a s průčelím od F. M. Brokoffa (dnes rumunské vyslanectví) patří k ozdobám Nerudovy ulice. Hrabě Ferdinand Matyáš, který se v Dolní Lukavici usadil, se rozhodl vybudovat svoje reprezentativní sídlo právě tady. Vzal si na to architekta, a tím nebyl (velmi pravděpodobně) nikdo jiný než nám už známý Jakub Auguston ml.

Stavělo se poměrně dlouho. Centrální část byla dokončena kolem roku 1712, zatímco obě boční křídla až ve třicátých letech stejného století. Jedná se o stylově čisté baroko, obklopené o něco později rozsáhlou francouzskou zahradou s jezírkem. Interiér nechali Morzinové vyzdobit malbami a štukováním. Zejména zámecká kaple s freskou Františka Julia Luxe a sochami Lazara Widmanna je známá a obdivovaná. Morzinové měli také vlastní kapelu. V roce 1758 angažovali dvorního kapelníka, který je dnes mnohem známější než všichni Morzinové dohromady: Josefa Haydna. Tráduje se, že světoznámý skladatel svoji první symfonii, nazývanou Lukavická, zkomponoval během svého lukavického působení.

Po Morzinech se vystřídali v držení Dolní Lukavice Hatzfeldové, (1780) a od roku 1794 hrabata Schönbornové. Těm zámek obstarala v roce 1918 nově vzniklá Československá republika a původním majitelům ponechala byt v patře a kapli. Pro zámek ale nový erár nakonec odpovídající využití nenašel, a tak ho v roce 1938 koupil JUDr. Ferdinand Veverka, významný diplomat ve službách první republiky. I jemu byl ale po roce 1945 po falešném obvinění z kolaborace s nacisty zámek na základě jednoho z Benešových dekretů odebrán. Diplomát s rodi-

nou stačili ještě včas emigrovat do Francie. Zpět dostali zámek v devastovaném stavu dědicové v restitučním řízení až v roce 2000, kdy byl rozsudek nad JUDr. Veverkou pro kolaboraci soudně zrušen. Jako před lety Schönbornové má dnes v zámku byt v prvním patře Veverkův vnuk Zoltán Dupheneux, současný správce objektu. Tentokrát proto, že více zámeckých prostor jaksi k obývání není.

Jako soukromý majetek není zámek v současné době přístupný. Ale nikdo návštěvníkovi nebrání, aby si stavbu obešel a prohlédl. Také do rozlehlého parku, který přestože není udržován, má atmosféru a je svým způsobem krásný, lze vejít a projít se v něm. Vstoupíme tak pomalu do minulosti, která se připomíná především tím, co chybí. Rozsáhlá stavba, postavená a užívaná v jiném světě s jinými pravidly, zvyky a touhami, ještě stojí, zatímco to, co ji oživovalo a dávalo důvod k existenci, už tady dávno není.

Zámek dolní Lukavice, vstupní průčelí.

Cválající koně, štěkající psi, kočáry a lokajové v bílých parukách, hlasy lesních rohů a slavnostní iluminace v den narození zámeckého pána – to všechno, co dávalo zámku život a důvod k existenci, zmizelo. Zůstala Haydnova hudba, jež zániku úspěšně odolává, nebo ho možná doprovází. Skladatelova busta na penzionu vedle kostela a fary mlčí a sleduje pomalu se rozpadávající zámek kovovými očima.

V takovém víceméně barokním rozpoložení se pak můžeme vypravit na lukavický židovský hřbitov, do domu věčnosti a domu života, jak je v židovské tradici označován. Ten zdejší, snad založený už na konci 15. století, je klidné a dnes i dobře udržované místo v sousedství hřbitova křesťanského.

(pokračování na str. 19)

HLUBOKÝ ZÁŽITEK

Výstavy Broncie Koller-Pinell a umělců nové věčnosti ve Vídni

Ve vídeňské galerii v zámku Dolní Belvedere již od jara probíhá výstava u nás takřka neznámé malířky **BRONCIE KOLLER-PINELL**. Narodila se 23. února 1863 v polském městě Sanok, tehdy součásti rakouské Haliče. Její otec se jmenoval Saul Pineles a byl projektan-

Broncia Koller-Pinell: *Silvia s ptáči klecí*, 1907/08.

tem vojenského opevnění, později ve Vídni založil textilní továrnu, strýc Samuel Mendes se stal viceprezidentem Prvního sionistického kongresu v Basileji. Jejich otec (Bronciin děd) Hirsch Mendel Pineles byl talmudistou a autorem několika knih; její matka Klara, vlastním jménem Chaja, rozená Herzig, pocházela z Bukoviny. Roku 1873 se rodina kvůli silicím antisemitismu v Haliči přestěhovala do Vídně.

V roce 1881 Broncia soukromě studovala u malíře Aloise Deluga a roku 1888 odešla do Mnichova, kde studovala na mnichovské „dámské akademii“. Roku 1890 se vrátila do Vídně a začala navštěvovat literární salon spisovatelky a feministky Rosy Mayreder. Seznámila se zde mimo jiné s Lou Andreas-Salomé a dr. Hugo Kollerem, lékařem, fyzikem a katolíkem, za kterého se přes nesouhlas rodiny roku 1896 provdala, své víry se však nikdy nevzdala. Od roku 1902 byla členkou Vídeňské secese a mezi její přátele patřili Gustav Klimt, Koloman Moser, Josef Hoffmann, Egon Schiele, Anton Faistauer, Karl Hofer, Albert Paris Gütersloh a řada dalších. Roku 1904 se Hugo Koller seznámil v Mnichově s mladým malířem Heinrichem Schröderem, kterého začal finančně i morálně podporovat a který se roku 1905

přestěhoval do Vídně. Jeho blízkou uměleckou kolegyní se stala Broncia; měli společný ateliér, navzájem se ovlivňovali a vytvořili řadu vzájemných portrétů.

SVOBODNÁ A NEZÁVISLÁ

Nejstarší práce vystavené v Dolním Belvederu jsou v duchu realismu pozdního 19. století s prvky impresionismu. Například překrásný obraz z roku 1890 *Odpoledne u babičky*: v potměšilé místnosti zčásti prozářené světlem sedí v křesle babička a naslouchá vnučce, která jí čte knížku, u křesla ve stínu stojí malý chlapeček s ozářenou hračkou dřevěného konika. Slovy těžko vyjádřitelná pohoda a klid odpoledne. Malým oknem přes světlý závěs proniká světlo, které nádherně prosvěcuje květiny na okenním rámu. Portrét autorčiny rodičů se šlechtnými tvářemi a očima plnými smutku z roku 1903, snad předtucha otcovy smrti téhož roku.

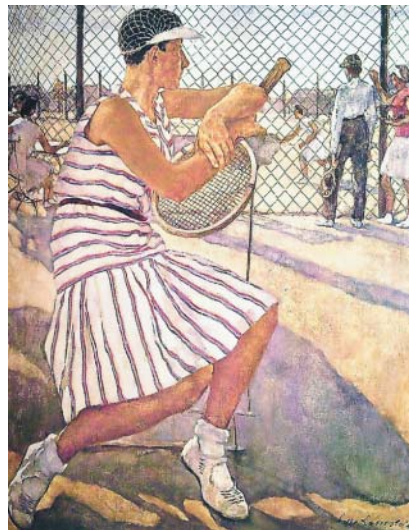
Po roce 1900 se malba projasňuje a u některých obrazů pozbývá hloubky a stává se plošší, snad vliv fauvistů – několik obrazů z vídeňského tržiště a zimního kluziště v Novém Městě vídeňském. U dvou tří obrazů je lehce

Broncia Koller-Pinell: *Autoportrét*.

patrný vliv Klimtův a Vídeňské secese. Zcela odlišný obraz *Silvia s ptáči klecí* z let 1907/8 svým stylem předznamená

nává o dvanáct let pozdější směr nové věčnosti. Na geometricky členěné podlaze stojí velká klec s různými druhy ptáčků, o níž je opřená autorčina dcera Silvie, která ptáčky upřeně pozoruje. Obraz *Sklizeň* z roku 1908 mi silně evokuje stejnojmenný obraz z roku 1891 od Émile Bernarda, ale je to zcela jistě jen náhoda. Nádherný autorčin autoportrét z roku 1905, expresivní portrét Anny Mahlerové, která byla krátce

Lotta Lasserstein: *Tenistka*, 1929.

manželkou autorčina syna Ruprechta, a několik dalších expresivně malovaných zátiší a krajín. Podivuhodný obraz *Vzniknout a zaniknout*, rovněž expresivní, na kterém uprostřed v popředí klečí muž na okraji prohlubně vystlané kameny, z oblačné, prolamované příkrývky dopadají do této prohlubně paprsky různé barevnosti, vlevo mladý pár, na nějž se v paprscích snáší miminko, vpravo nahá postava mrtvého muže, kterou v náručí přidržuje zahalená žena.

Výstava je doplněna o práce autorčiny dcery Silvie Koller, též malířky, výše zmíněného Heinricha Schrödera, o monumentální portrét dr. Hugo Kollera z roku 1918 od Egona Schieleho, portréty Broncie Koller-Pinell od Antona Faistauera, Alberta Parise Gütersloha, Karla Hofera a portrét Silvie od Kolomana Mosera.

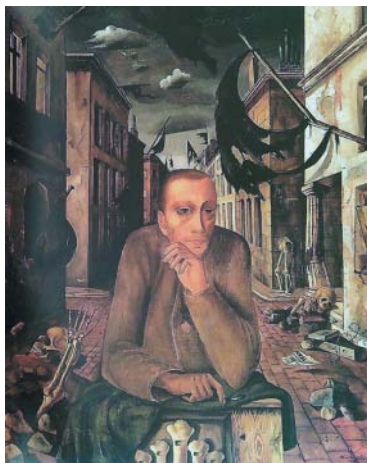
Broncia Koller-Pinell zemřela 26. dubna 1934. Výstava krásně demonstruje autorčinu výtvarnou svobodu a nezávislost. Byť zasažena do jisté míry různými vlivy, lehce se přes ně přenášela a využila pro své vlastní vyjádření pouze to, co se jí líbilo a co ladilo s její

tvorbou. K výstavě vyšel katalog, první autorčina monografie, která též obsahuje drobné medailony jejích rodičů a sourozenců.

NOVÁ VĚCNOST

V Leopold Museum probíhá od května velká výstava věnovaná nové věcnosti, uměleckému směru, jenž vznikl ve dvacátých letech minulého století v Německu a usiloval o reálné zobrazení skutečnosti. Kromě dnes již všeobecně uznávaných a velmi ceněných tvůrců (G. Grosz, M. Beckmann, O. Dix, Ch. Schad ad.) je na výstavě zastoupena i řada méně známých, ale velmi pozoruhodných autorů (např. R. M. Davringhausen, R. Schlichter, K. Hubbuch) a několik umělců, o kterých už v minulosti *Roš chodeš* psal (především G. Wollheim a F. Nussbaum).

LOTTE LASERSTEIN je zastoupena pozoruhodným autoportrétem a velkým obrazem *Tenistka*. V pozadí obrazu za drátěným plotem hřiště probíhá poklidné sportovní klání, které přes plot pozoruje dvojice tenistů, v popředí obrazu dominuje neklidná postava tenistky, která má autorčiny rysy, včetně zcela nakrátko ostříhaných vlasů, atletické tělo v podivném pohybu jako zatím spoutaný gejzír, který každým okamžikem může, obrazně řečeno, vybuchnout. Malováno

Felix Nussbaum: *Varhaník*, 1943.

tlumenými barvami, které jen podtrhují výrazný kontrast klidu a neklidu.

GERD WOLLHEIM je zastoupen obrazem *Krasojezdkyně*, který má dle mého soudu s novou věcností málo společného, ale jsem velmi rád, že je na výstavě k vidění. Nádherná expresivní práce, již dominuje vztyčené tělo koně v manéži a v sedle krasojezdkyně, která si nepochybně divokého pohybu užívá, v pozadí po stranách pak vidíme postavy dvou klaunů. Výrazná, velmi citlivě se doplňující a místy překrývající barevnost.

V závěru výstavy je celá jedna místnost vyhrazena dílům **FELIXE NUSSBAUMA**. Obraz *Varhaník* z roku 1943

přesvědčivě vyjadřuje bezútěšnost doby, rozpad hodnot, zmar, zánik a s tím spojený smutek a beznaděj. Varhaník, vědom si konce, se opírá o nástroj, v němž jsou píšťaly nahrazeny kostmi, za ním vybydlená ulice, kterou lemují skelety, lebky a kosti, z oken tu a tam vlají círy černých praporů, ostnatý drát, pohozený útržek novin, připomínka zaniklé civilizace, v popředí domu zlomený dórský sloup, symbol staré řecké kultury, zánik a zmar. Pravděpodobně 9. srpna 1944 byl Felix Nussbaum se svou ženou Felkou Platek nacisty zavražděn v Osvětimi.

Na obraze *Tajemství* jsou v pusté místnosti, ze které do dále vybíhají další prázdné místnosti, tři postavy. Všechny mají nepřirozeně velké ruce, které zdůrazňují vážnost situace. Žena v pozadí s prstem na rtech vybízí k opatrnosti, muž vlevo s dlaní před ústy šeptá muži vpravo vážné tajemství, ten nastavuje dlaň před ucho, aby lépe slyšel, a v očích se mu zračí hrůza z toho, co je mu sdělováno. Pozadí místnosti tvoří holá zeď, svým charakterem připomínající vězení. V kontrastu s vážností situace umístil autor vpravo mistrně namalovanou utěrku s mnoha záhyby. Obraz Nussbaum namaloval v roce 1939.

V místnosti je ještě několik dalších pozoruhodných obrazů, ale byl jsem z krásné výstavy tak rozrušen, že jsem si zapomněl koupit katalog, poznámky jsem si nedělal, tak jsme raději se synem Oskarem odešli hluboký zážitek zapít lahví výborného rakouského veltlínu z Wachau. Se značným časovým odstupem se mi některé práce vybavují již jen mlhavě, a tak o nich raději nebudu psát.

JAN PLACÁK

Broncia Koller-Pinell: Eine Künstlerin und ihr Netzwerk (Dolní Belvedere, do 8. září 2024)

Glanz und Elend. Neue Sachlichkeit in Deutschland (Leopold Museum, až do 29. září 2024)

OČIMA FRANZE KAFKY

(dokončení ze str. 9)

Podle Sawického však s Kafkovými postavami svou obrazovou nadsázkou a kritickým záměrem nejvíce souvisí dobová karikatura. Vzbuzují dojem výrazové karikatury, zdůrazňující jejich deformace, které působí někdy humorně a jindy obłudně. Některé poněkud připomínají karikatury Maxe Horba, Františka Gellnera, Richarda Teschnera nebo Paula Leppina. Zvláštním příkladem jsou karikatury Zdeňka Kratochvíla na téma, jak umělci deformují sochu českého lva do kubistických forem. I Kafka přechází od zakřivených linií k ostrým geometrickým tvarům, z nichž občas vystupuje prvek násilí a konfrontace.

DÁREK OTTLE K NAROZENINÁM

Kafkovu představivost nepochybně formovalo množství velmi různých obrazů, se kterými se setkával a které nikdy nesusoudil. Zřejmě nedůvěřoval obrazové reprezentaci jako takové, nezáleželo přitom, zda šlo o kýč nebo významné dílo. Nikdy neřešil uměleckou hodnotu obrazu, protože právě té nedůvěřoval, neboť vycházela z odlišného způsobu vnímání, který se mu asi zdál povrchní a nahodilý.

Z jeho skepse vůči vizuálním prožitkům vyrostly i některé jeho texty, balancující mezi obrazovým popisem a jazykovým výrazem, jako je pasáž z dopisu Ottle z října 1923, popisující fiktivní dárek k jejím narozeninám, kterou čteme na stěně v prázdném prostoru na závěr výstavy: „Milá Ottlo, jaká škoda, že tentokrát nejsem v Praze, měl jsem velké plány, [...] něco opravdu velkého, vymyšleného patrně už pod vlivem berlínského vkusu, něco, zač by se nemusela stydět ani velká revue, která je teď v módě a která se jmenuje *O čem mluví Evropa*. Představoval jsem si něco jako napodobeninu plovárny v Želízech, kterou jsi měla tak ráda. Byl bych prostě vyklidil svůj pokoj, nechal bych tam postavit velkou nádrž, dal bych ji naplnit kyselým mlékem, to by pak byl bazén, mléko bych posypal plátky okurek. V souladu s počtem Tvých let bych kolem dokola umístil kabiny postavené z tabulek čokolády. [...] Nahoru na strop bych šikmo do rohu zavěsil obrovské zářící slunce, sestavené z olomouckých syrečků. Bylo by okouzující, člověk by vůbec nebyl schopen dívat se na to delší dobu.“

ARNO PAŘÍK

Výstava *Očima Franze Kafky* potrvá do 28. října. Více na www.zpc-galerie.cz.

ŽIL, ABY PRINIESOL SVEDECTVO

O knihe Elieho Wiesela Prelomiť mlčanie

Na knihu o živote a diele Elieho Wiesela som sa tešil. Zaujímala ma odpoveď Josepha Bergera na otázku, ktorú si položil v úvode svojho rozsiahleho textu: „Ako sa teda tento krehký, nenápadný spisovateľ z karpatského mestečka stal takým vplyvným aktérom na svetovej scéne?“

Nepamätám sa, že by mi prečítanie (a recenzia) niektorej knihy trvalo tak dlho ako v tomto prípade. Príčinou bolo, že čítanie som často prerušoval, lebo som cítil nutkavú potrebu opäť aspoň prelistovať Wieselove knihy. Najskôr som z police vybral *Noc* a nedokázal som sa vrátiť k recenzii, kým som ju neprečítal celú. Mal som z nej pocit, ktorý sa obyčajne spája s dobrým vínom: čím je táto novela (a s ňou aj ja) staršia, tým viac ma oslovuje. Neskôr som opakovane listoval v oboch zväzkoch *Pamäti (Všetky rieky tečú do mora; A more sa nikdy nenaplní)*, aby som si overil niektoré slová Elieho Wiesela (a názory Josepha Bergera).

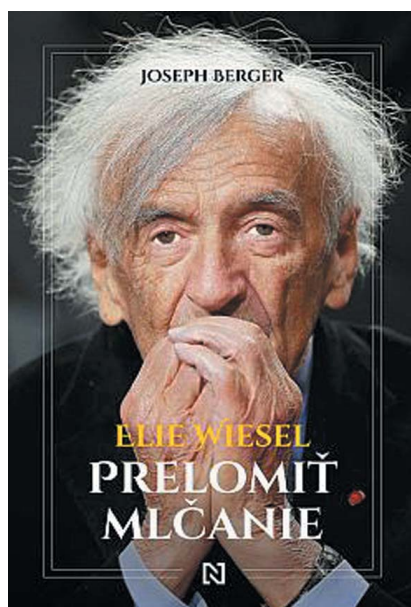
TRI ETÁPY

Vrátim sa ale ku knihe. Berger rozdelil svoj text (a život protagonistu jeho knihy) do troch etáp, ktoré spája a rozdeľuje holokaust. Logicky najkratšia je prvá z nich. Keď Elieho spolu s rodičmi a súrodencami deportovali do Auschwitzu, bol formálne dospelý, veď úspešne absolvoval bar micva, ale mal len 15 rokov. Autor opisuje idylické mestečko Siget, v ktorom vyrastal, vzťah k rodičom a súrodencom, ale aj hlbokú zbožnosť, ktorá ho predurčovala do role rabínskeho vzdelanca.

Druhá, v mnohom rozhodujúca etapa Wieselovho života dosiahla vrchol 19. marca 1944, kedy do Maďarska vstúpili nemecké vojská: „Elieho rodina opäť zauvažovala nad niekoľkými alternatívami, ale podľahla paralýze a chlácholieniu, že ani v minulosti to nedopadlo až tak zle a Boh sa o nich napokon postará.“ Realita bola iná. Potenciálne štúdium v ješive nahradila univerzita života. Jej prvé lekcie začali už v deportačnom vlaku, vlastná „výuka“ ale prebehla až v Auschwitzu a skončila v Buchenwalde. Obdobiu, ktoré Elie Wiesel strávil v táboroch smrti, venoval J. Berger (len zdanlivo prekvapujúco) dve nevelmi rozsiahle kapitoly (Deportácie a Tábory smrti). Nie náhodou. Stredobodom Wieselovho života (a tým aj recenzovanej knihy) sú totiž roky „po“.

HOLOKAUST PO HOLOKAUSTE

Desaťročia holokaustu po holokauste možno rozdeliť do troch častí. Prvú charakterizuje úsilie pochopiť, čo sa stalo, prekonať následky fyzického a duševného utrpenia a zaradiť sa do „normálnej spoločnosti“. Zmyslom života sa však preňho stal boj proti zabúdaniu na holokaust („Wiesel si občas pripisoval zásluhu na tom, že to slovo ako prvý použil v tomto kontexte“). S tým súvisí jeho neutíchajúce

úsilie „prelomiť mlčanie“: „O holokauste nezvykli hovoriť preživší ani americkí Židia. Keď sa komentátori zamýšľali nad touto prázdnotou, ktorá až na niekoľko výnimiek trvala takmer štvrt' storočia, teoretizovali, že preživší boli buď príliš traumatizovaní, vystrašení, zahanbení, stále zápasili so zármuťkom, alebo mali zas plné ruky práce pri starostlivosti o rodinu a budovaní svojich životov.“ Amerických Židov zas údajne trápil pocit viny, že pripustili takú pohromu, alebo sa im nechcelo púšťať do bolestivých tém. (Vysvetlenie motívov mlčania nie je jednoduché. Z početných rozhovorov, ktoré som absolvoval so slovenskými preživšími, vyplýva zdanlivý paradox. Mnohí z nich sa snažili zabudnúť na chvíle utrpenia a poníženia, iní nechceli bolestivými spomienkami zaťažovať svoje okolie. Prakticky všetci zároveň neskrývali obavy, že ľudstvo na holokaust zabudne.) Kritike v tomto kontexte neunikli ani občania židovského štátu: „Elie mal pocit, že preživší Židia sa v Izra-

eli nedočkali dôstojného prijatia. Izraelčania ich vinili, že sa nepokúšali zachrániť a išli ako ovce na bitúnok.“

Utrpenie židovského národa spôsobilo, že E. Wiesel sa potreboval vyrovnáť s citlivou a bolestivou otázkou pochybnosti vo viere. Túto pasáž som vyhľadal priamo v jeho memoároch: „Nikdy jsem svou víru v Boha nezapřel. Povstal jsem proti Jeho spravedlnosti, vzpíral jsem se Jeho mlčení, někdy Jeho nepřítomnosti, ale můj hněv se ozýval z vnitra víry, ne z vnějšku. Uznávám, je to postoj pramálo originální, je součástí židovské tradice: já se však v této otázce o původnost nikdy nesnažil. Naopak, vždy jsem chtěl jít ve stopách svých otců a jejich předchůdců. A ostatně i naše texty připomínají mnoho situací, kdy se v dobách pronásledování proroci a učenci vzbouřili proti Božimu nezasahování do záležitosti lidí.“ (*Paměti 1: 97*)

NOVINÁR

V súvislosti s Wieselovým zámerom je potrebné si všimnúť jeho publikačné aktivity. Známe sú najmä knižné tituly, rovnako významné sú však aj jeho publicistické aktivity. Ako novinár dostal priestor v rôznych židovských periodikách. To mu umožnilo nielen priebežne reagovať na aktuálne témy, ale tiež nadväzovať potrebné kontakty a osobne sa zúčastňovať na dôležitých podujatiach, akým bol napríklad jeruzalemský proces s Adolfom Eichmannom. Ten inšpiroval známu polemiku s Hanou Arendtovou, pretože Wiesel mal výhrady voči jej názorom o „banalite zla“. Zdá sa, že spor mal viac osobné než ideové korene. (Wieselovi vadil jej niekdajší vzťah s pronacisticky orientovaným filozofom Martinom Heideggerom: „Napriek všetkému sa nezdá, že by medzi Arendtovej ‚banalitou zla‘ a Wieselovým pohľadom na Eichmannovu ‚obyčajnosť‘ bol ktovieako veľký rozdiel.“ V nasledujúcich rokoch Elie Wiesel prednášal na popredných amerických univerzitách, aktívne sa angažoval pri vzniku washingtonského Múzea holokaustu, písal a stihol aj založiť si rodinu.

Je ťažké stlačiť život a dielo Elieho Wiesela do niekoľkých riadkov. Viac ako množstvo viet to dokázal text na jeho náhrobnom kameni. Okrem mena a dátumu narodenia a smrti má len 9 slov:

„manžel otec starý otec učiteľ / žil, aby priniesol svedectvo.“ **PETER SALNER**

Joseph Berger: *Eli Wiesel Prelomiť mlčanie*. N Press, s. r. o., 2024, 325 strán. Cena 17,90 EUR

MAŠINÉRIE LŽÍ

O knize izraelského novináře Ben-Drora Jeminiho

Podtitul knihy *Mašinérie lží* zní *Média, akademická půda a izraelsko-arabský konflikt*. Publikace vyšla hebrejsky roku 2014, anglicky pak roku 2017 v Institutu pro výzkum globálního antisemitismu (www.ISGAP.org) v USA, pro letošní české vydání v pražském nakladatelství Kalich v překladu Simony Sternové napsal autor stručnou předmluvu, která reflektuje události ze 7. října 2023.

ABECEDA LŽÍ

Ben-Dror Jemini se narodil roku 1954 v židovské rodině z Jemenu, vystudoval historii a práva na Telavivské univerzitě. Poté působil jako poradce a mluvčí na ministerstvu imigrace a absorpce. Roku 1984 začal publikovat v periodikách a napsal knihu *Political Punch*, kritiku izraelské politiky v letech 2003–2014, od roku 2014 píše pro list *Jediot achronot* a ve většině článků se snaží vyvrátit protiizraelsky zaměřené texty: věnuje se v nich různým otázkám a tématům, které se v souvislosti s mediálním zpravodajstvím a akademickými projevy o Izraeli vyskytují, obviněním z izraelského kolonialismu, apartheidu, z jeho plánů na transfer palestinského obyvatelstva a jeho genocidy až po postavení izraelských Arabů. Nejruznějších obvinění je skutečně široký rejstřík a autor je nazývá „abecedou lží“.

Jak sám říká a svou publicistickou praxi dokazuje, nevádí mu kritika izraelské politiky, ale lživá tvrzení, která produkují západní média i akademici (nevynechává ani Izrael). Už když jeho publikace vyšla anglicky, poznamenal, že by mohl napsat další dvě knihy, o tolik „argumentů přibýlo“. *Mašinérie lží* vychází z jeho novinářských textů. Nevytváří ucelenou analýzu, ale jedná se o užitečný souhrn faktů, uvedení do historického kontextu, soubor grafů, statistik, citací ze západních i arabských zdrojů, historických exkurzů, úryvků z rozhovorů, to vše ze stovek pramenů, k nimž se ani zájemce o problematiku běžně nedostane. Rozhodně se nejedná o suchý výklad, autor se často (možná až příliš často) neubrání rozčilenému komentáři, sarkasmům, ironii.

Autor sleduje, jak arabská a palestinská reprezentace soustavně odmítá řešení konfliktu, spočívající v rozdělení země a uznání Státu Izrael, a to od roku 1947 po Clintonův obsáhlý návrh z roku 2000. Sleduje (a dokládá), jakým způsobem se vy-

vijely životní podmínky Palestinců pod izraelskou správou, na Západním břehu a v Gaze – ve srovnání s dalšími zeměmi v regionu či některými zeměmi Latinské Ameriky měli vyšší délku dožití, nižší kojeneckou úmrtnost či vyšší podíl vysokoškolačků.

Zabývá se počty úmrtí během izraelsko-palestinského konfliktu a srovnává je s civilními oběťmi, které si vyžádaly masakry v arabském a muslimské světě z rukou Arabů a muslimů a dalších (ve srovnání „vede“ boj muslimů proti křesťanským separatistům v nigerijské Biafře, občanská válka v Súdánu a v Sýrii či sovětská invaze do Afghánistánu). Sleduje osud židovských komunit v arabských zemích a vyvrací mýtus o tom, jak harmonicky tam žily před vznikem Státu Izrael.

Zvláštní pozornost věnuje Úřadu OSN pro palestinské uprchlíky na Blízkém východě (UNRWA) a jeho poslání (a zneužívání) a porovnává situaci těchto uprchlíků se všemi dalšími běženci v historii. Zaměřuje se na jejich unikátní postavení, jež z nich (a jejich potomků) činí doživotní oběti, rukojmí arabských států proti Izraeli, neboť „návrát vyhnanců“ se stal v řadě mírových jednání zásadním kamenem úrazu.

RUKOJMÍ SVÉ REPREZENTACE

Za rukojmí vlastní politické reprezentace pokládá autor celé palestinské společenství, jemuž opakovaně vyjadřuje respekt a nepochybuje o jeho právu na sebeurčení. Pozici, do jaké se dostalo – národa, s nímž se jedná jinak než s jinými, jako by sám svůj osud nedokázal konstruktivně řešit – vnímá jako slepou uličku bez východiska. Tato situace potvrzuje, dokud se nenajde vedení, které by skutečně chtělo zodpovědně a bez nenávisti k izraelskému sousedovi budovat vlastní stát a pracovat pro dobro svých občanů.

Na mediálním obrazu Izraele ve světě se nepodílí podle autora jen zaujatost, ale z velké části ledabylost a povrchnost zpravodajství, kdy novináři a reportéři přejímají polopravdy či vyložené lži, které pů-

sobí jednoduše a úderně, a především úporný drobnohled, s nímž situaci v Izraeli sledují, neúměrná pozornost věnovaná této zemi, jako by veškeré zlo na celém Blízkém východě pramenilo z ní. Jedním z předlouhé řady příkladů je ten, kdy v roce 2013 uveřejnil deník *Independent* článek o křesťanech v muslimském světě. „Stojí za to, abychom se na tento text podívali blíže. Stovky tisíc křesťanů trpí v muslimském světě pronásledováním, stovky byly zavražděny. Izrael je jedinou zemí na Blízkém východě, kde křesťanská komunita vzkvétá. Přesto byl celý článek věnován situaci křesťanů v Izraeli, kteří jsou tam údajně perzekvováni.“ Jako protilek proti neobjektivnímu zpravodajství doporučuje webové stránky, jež se na lživá nařčení Izraele zaměřují (mj. Honest

Reporting). Sám ale dodává, že stránky sice na lži poukazují, ale zatímco původní články si přečtou stovky tisíc či miliony lidí, vysvětlení si vyhledá jen několik tisíc čtenářů.

PAPPÉ A DALŠÍ

Zvláštní pozornost věnuje historikům, protiizraelským aktivistům, působícím v Izraeli a na Západě, především Ilanu Pappému, jež si „vybudoval kariéru na kampani proti právu Izraele na existenci“. Pappé poté, co se angažoval v bojkotu izraelských univerzit (přičemž sám tehdy na jedné z nich působil), odešel z Izraele a přijal místo na Univerzitě v Exeteru, kde jeho vliv narůstá díky „plodné tvorbě, v rámci níž se uchyluje k výmyslům, zkruslování a vytrhávání z kontextu“.

Zpětně viděno, mediální obraz, který Ben-Dror Jemini prezentuje, se za těch deset let, které uplynuly od vzniku knihy, ještě „zdokonalil“ a v některých západních zemích a amerických akademických kampaích už dnes protiizraelská „mašinérie“ patří k normě, která během současné války v Gaze nabývá extrémní až brutální podoby. Je tedy dobré vědět, jakým způsobem vznikala, kdo ji pomohl a pomáhá roztáčet. *Mašinérie lží* je proto bohužel velice užitečnou publikací, kterou, jak píše autor ve věnování (dedikovanému známým osobnostem, hlásajícím protiizraelské názory, například zpěvákovi skupiny Pink Floyd Rogeru Watersovi), by měl čtenář číst s otevřenou myslí.

ALICE MARXOVÁ

NÁVRAT DOMŮ

Úryvky ze vzpomínkové prózy *Josepha Wechsberga*

JOSEPH WECHSBERG (1907–1983) byl moravský spisovatel, novinář, hudebník a gurmán. Narodil se v Ostravě, od mládeži projevoval velké hudební nadání, vystudoval práva a hudbu (v Praze, Vídni a Paříži). K právní praxi si přivydělával hraním na francouzských parnicích a v šantánech a jako krupier v kasinu v Nice. V Praze ve třicátých letech přispíval do deníku Tagblatt a dalších německy psaných listů. Na počátku těchto let absolvoval důstojnickou přípravku v Československé armádě, roku 1938 velel kulometné jednotce u polských hranic. V době sudetoněmecké krize byl jako člen parlamentní komise poslán do USA, po německé okupaci požádal s manželkou o azyl, který získali. Roku 1943 byl povolán do armády a poslán do Evropy jako člen útvaru psychologické války. Jako americký voják se nakonec dostal až do rodné Ostravy a o návratu napsal svou první reportáž, již otiskl časopis New Yorker. Zjistil, že z jeho nejbližších nikdo nepřežil.

V Americe napsal přes dvacet próz, a také knihy o hudbě a hudebnících, reportážemi z cest pravidelně přispíval do New Yorkeru. Poslední léta prožil ve Vídni, kde také zemřel. Ač mluvil celý život s těžkým přízvukem, jeho angličtina je elegantní a vtipná. Následující krácený úryvek je právě ze vzpomínkové prózy *Homecoming*, jež vyšla po válce knižně, naposledy pak v nakladatelství Plunkett Lake Press (2013). Delší část přinese příští Židovská ročenka.

Když se Joseph Wechsberg v květnu 1945 dostal do Prahy jako americký voják, našel město, v němž byl cítit střelný prach, kde lidé kladli svíčky na místa, na nichž Němci pár dní předtím zabili české povstalce. Na Masarykově nádraží nastoupil do prvního vlaku směr Moravská Ostrava. Vydal se tam proto, aby zkusil nalézt rodiče své manželky, od nichž měl poslední zprávu z roku 1943.

Ve vlaku byla spousta ruských vojáků, někteří jeli do Moravské Ostravy na propustku či z rozkazu, druzí se vraceli přes Polsko do Ruska. Nelíbila se jim přecpaná kupé, a tak vyšplhali na vagony, položili se na střechy, zabalili se do těžkých dek a za chvíli usnuli. Jako by je vůbec

nenapadlo, že by se mohli skutálet dolů nebo se zranit o tunely a nízké mosty. „Každý den se takhle pár Rusů zabije,“ řekl mi český železničář. Pokrčil rameny. „Neboj se smrti, proto vyhráli válku.“ Rudoarmějci se z jízdy pod otevřeným nebem očividně radovali. Seděli na střeše, povídali si, smáli se, popíjeli vodku, občas jen tak pro legraci vypálili dávku z kulometu do kupky sena nebo do vzduchu. Pokaždé se předtím ujistili, že kolem nikdo není. Mezi svými vypadali radostní, s civilisty se vůbec nebavili. Na mě se usmáli, ale neřekli ani slovo.

Celý den jsem slyšel, jak na střeše duní jejich těžké kroky. Pokaždé, když vlak

Joseph Wechsberg. Foto archiv.

zatočil, jsem se bál, že uvidím ze střechy letět nějaké tělo, ale drželi se pevně. Když vlak zastavil, slezli dolů, posadili se kolem kolejí a balili si cigarety. Čekali, dokud se vlak nerozjel, nenabral trochu rychlost a pak ho doháněli a skákali na něj. Pro běžce to byla vzrušující hra a vojáci uvnitř závod pozorovali a uzavírali sázky, který kamarád to stihne a který ne. Pokřikovali na ně, a když se některému podařilo zachytit vagonových madel, rozjásali se a tleskali.

Byli po čtyřech letech bojů s wehrmachtem nabití elánem a energií. Mnozí měli medaile, které se dávali veteránům z obléhání Stalingradu v roce 1942. Rusové nosili medaile i do bitev a tažení, ne jen válečné kříže nebo barevné stužky jako Američané, opravdu celé medaile, a když honili vlak, cinkali jako vá-

noční stromky. Rozhodně se nezdáli unavení.

Mezi Kolínem a Pardubicemi stálo mnoho nouzových mostů namísto těch původních, které byly zničeny, a některé dokonce dvakrát – nejprve Rusy a českými partyzány a pak ještě ustupujícími Němci, kteří nechtěli odejít od nedokončeného díla. Opravy se nedaly srovnat s těmi, které prováděli v západní Evropě američtí inženýři: nevšiml jsem si, že by se začaly stavět nové mosty, ty poničené byly jen narychlo zalátané silnými dráty a provazy a také možná modlitbami.

Na všech nádražích stály vlaky s rudoarmějci, čekající na odjezd na východ. Předlouhé vlaky naložené německými nákladními a osobními auty, zemědělskými stroji a vybavením, hnojivý, pytlí s cukrem a moukou, perskými koberci, papírem, nábytkem, dobytčím, sudy, klavíry, poškozennými vozidly, jízdními koly, koupelnovým vybavením, prostě vším možným.

Každý vagon hlídal ruský voják se samopalem. Osobní auta, hlavně s německou poznávací značkou, se nakládala na vagonové plošiny. Nasedali do nich vojáci, vždycky tak šest nebo osm, hráli si s volantem a řehtali se. Rusové zbožňují auta, ale chvíli potrvá, než se s nimi naučí zacházet a pochopí, že nejdůležitější věcí na stroji není klakson a že při čekání na křižovatce není nutné túrovat motor.

V Praze jsem se zeptal jednoho ruského důstojníka, proč ruští vojáci jezdí tak zběsilou rychlostí a neustále troubí. Byl to plukovník a na hrudi měl Řád V. I. Lenina (hned dvakrát) a Řád hrdiny Sovětského svazu. „Většina mých chlapů v životě neviděla auto, a během tří let přejít z koně na auto, to je docela zběsilé, ne?“ opáčil. [...]

Většina vagonů byly původně přívěsy na koně a dobytčáky a měly doširoka rozevřené dveře. Důstojníci a řadoví vojáci leželi na břiše na slámě, hráli na harmoniky, zpívali a užívali si. Uvědomil jsem si, že opravdu pěj *Burlaky na Volze* a další klasiku, tedy přesně ty písně, které vždycky zpívají ruští vojáci v hollywoodských filmech.

Dlouho jsme stáli na železničním uzlu v Přerově, v srdci Vysočiny, kde se kříží trasy z Vídne, Brna, Prahy a od polské hranice. Přerov býval vždycky živé město, nádražní budovu měl sice ošuntělou a na toaletách chyběl papír, ale když tam zastavoval mezinárodní rychlík, aby nabral vodu nebo vyměnil lokomotivu,

místa se zmocnila kosmopolitní atmosféra. Navoněné dámy a páni z Bukurešti, Varšavy, Vídně a Istanbulu si na peroně protahovali nohy a kupovali si vídeňské párky s hořčicí. Párky bývaly skvostné stejně jako žitný chleba, pivo ledově chladné. Ani jeden balkánský premiér si cestou na západ, kam vyrazil žádat o další půjčky, nenechal ujít přerovské párky.

Teď tu panoval naprostý chaos. Na nástupišti byly stovky běženců, displaced persons, smutných ranečků neštěstí. Na konci peronu, od ostatních lidí odříznuta kordonem po zuby vyzbrojených mladičkových partyzánů, stála skupina sudetských Němců. Všichni měli na levé straně hrudi kulatý bílý kus látky s velkým černým písmenem N jako „Němec“. A všude se valili Rusové, snad tisíce jich bylo. V poledne se postavili do fronty před jídelní vozy, což byly předělané přepravníky pro koně s velkými kotly postavenými uvnitř. Když jsem jeden jídelní vůz míjel, přišel ke mně ruský kapitán a pozval mě, ať s ním poobědvám. Mluvil rusky a já česky, ale nějak jsme se domluvili.

Ruští vojíní mě pozorovali se směsí nedůvěry a zvědavosti. Kapitán řekl „Nevšímejte si jich. Ještě nikdy neviděli živého amerického vojáka.“ Dodal, že jsem určitě jediný *amerikanski* voják na východ od Prahy, a nenuceně poznamenal, že je zvláštní, že cestuju sám a zdalipak mám dokumenty? Řekl jsem, že samozřejmě, a on mě požádal, abych mu je ukázal.

Vytáhl jsem speciální propustku, kterou mi vydal v Praze československý premiér Fierlinger. Obsahovala jméno, datum, číslo, podpisy, razítka, pečeť, moji fotografii a text v češtině a ruštině: „Pomocný seržant Joseph Wechsberg 39716066 má právo cestovat kamkoli po Československu. Všechny úřední osoby jsou žádány, aby mu byly všemožně a ve vší uctivosti nápomocny.“

Kapitán přešel pečeť dvěma prsty, jako by byl slepec a četl Braillovo písmo, pak pokračoval ve čtení, a jak pročítal ruský text, pohyboval rty. Nakonec doklad složil, podal mi ho a radostně se usmál. „Chorošo,“ pravil. Byl to menší, dobře stavěný chlapík s nohama do O a s velice starým, vrásčitým obličejem. Když se usmál, vypadal jako Pepek námořník. Oznámil mi, že jeho regiment patří k vojsku generála Jeremenka a že je to zatraceně nejlepší vojsko zatraceně nejlepších ozbrojených sil na světě.

(Připravila am.)

TŘI ZÁMKY

(dokončení ze str.13)

Na vzkříšení tu čekají nejen místní Židé, ale i jejich souvěrci z širokého okolí. A my, kteří ještě putujeme sem a tam, od parku k zámku, se můžeme zastavit a trochu si odpočinout. Jsme, jak Židé občas hřbitov také nazývají, na dobrém místě.

NEBÍLOVY

Odpočnutí po dvou zajímavých, ale poněkud složitě přístupných zámcích, přidáme na závěr pro vytrvalé poutníky po plzeňském jihu a příznivce baroka necelých 10 km vzdálený zámek Nebílov v obci stejného názvu, která se dříve občas psala také jako Nebylovy. Od lukavického židovského hřbitova pokračujeme na Lišice, dále pak do Předenic, před nimiž se dáme po mostě přes Úhlavu směrem na Netunice, ze kterých je to do Nebílov už jen dva kilometry. Procházíme nebo projíždíme krajinou, která je nečekaně rozmanitá a občas nabízí téměř panoramatické výhledy do kraje pod hradem Radyně. Je tu k vidění ojedinělá harmonie přírody a lidských zásahů do ní v té podobě – včetně vesnic a městeček –, jakou přineslo právě baroko a jeho doba.

Samotný zámek v Nebílovech je překrásný v kunsthistorickém i lidském pohledu. Je to stavba, kterou M. Lang charakterizuje jako „dva proti sobě stojící nezávislé trojkřídlé trakty, navzájem propojené arkádovými galeriemi“. A dodává, že „návrh je skutečně velkorosý, v českých poměrech vzácný“. Však také pochází od slavného architekta Johana Lucaše Hildebrandta, který projektoval mimo jiné vídeňský Belveder nebo arcibiskupskou rezidenci Mirabell v Salcburku.

Nebílovský zámek začal stavět říšský hrabě Adam Jindřich ze Stenau, generál a na čas také admirál benátské republiky, který koupil Nebílovy v roce 1706, velmi si je oblíbil a téhož roku nechal zahájit stavební práce. A opět, jak snad ani jinak na Plzeňsku není možné, se tu setkáváme s Jakubem Augustonem ml., který provedení zámecké stavby řídil. Po admirálově úmrtí v roce 1712 koupila nebílovské panství hraběnka Černínová z Chudenic. Černínové také celou stavbu okolo roku 1740 dokončili. Další vývoj ale zámku příliš nepřál. Dospělo to tak daleko, že (opět M. Lang) „nezbývalo mnoho a z jedné z nejkrásnějších, velkolepých zámeckých staveb Plzeňska zbyly jen rozvaliny. Je štěstím pro zámek samotný i pro nás a generace příští, že se našlo nemálo lidí, kterým osud tohoto kletou českého baroka nebyl lhostejný“.

Nakonec zámek skončil v roce 1995 v rukou státu, který ho předal Národnímu památkovému ústavu v Plzni. Ten navázal na snahy o záchranu z minulosti a obnova Nebílov mohla konečně začít.

Dnes už je mnohé vykonáno, první trojkřídlý zámecký trakt, tzv. přední zámek, je už zcela obnoven a v druhém neboli zadním zámku s kaplí a salou terennou práce probíhají. Nádvoří zámku i rozlehlý park jsou volně přístupné, interiéry pouze s průvodcem.

Můžeme vstoupit do světa, který si dodnes zachoval to pro baroko základní: napětí mezi zmarem a vzkříšením.

Dejme na závěr ještě jednou slovo M. Langovi: „Jako Fénix povstalý z popela se jeví dnešní nebílovský zámek. Patří mezi tu šťastnější část barokních památek zachráněných z ruin doslova na poslední chvíli. Díky všem, kdo na tomto ‚zmrtvýchvstání‘ měli sebemenší podíl.“

Text a foto JIŘÍ DANÍČEK

Nebílovy, tzv přední zámek. Pohled z nádvoří.

Zámek Nebílovy, zadní trakt.

S LÁSKOU K ZABAR'S

Legendární lahůdkářství na Upper West Side slaví 90 let

Některé podniky v New Yorku – restaurace, kavárny, knihkupectví, kina nebo i zdánlivě obyčejné obchody s pečivem – se těší zvláštní přízni místních. Říká se jim newyorské instituce. Jejich poznávacím znamením je dlouhá historie, nezměnitelný newyorský šarm s příchutí starých časů, vynikající servis a především přátelská, *heimish*, atmosféra.

Jednou z těchto institucí je nepřehlédnutelný obchod s lahůdkami (*deli*) s názvem Zabar's, který se stal už před lety legendárním místem a synonymem New Yorku jako takového. Letos slaví lahůdkářství devadesát let od svého zrodu, u něhož stáli manželé Louis and Lillian Zabarovi. Tito židovští emigranti z dnešní Ukrajiny, kteří utekli do USA ve dvacátých letech minulého století před pogromy, se potkali o dekádu později v New Yorku a zjistili, že pocházejí z téže vesnice. Vzali se a v roce 1934 otevřeli na Broadwayi skromný obchod s uzenými rybami. Louis zemřel předčasně v roce 1950 a podnik převzali synové Saul a Stanley. O tři roky později se k nim připojil Murray Klein. Tehdy se začala psát historie Zabar's v té podobě, jakou známe dnes.

PODNIK A JEHO LEGENDY

V současné době provozuje obchod v tomtéž rohovém domě na Upper West Side již čtvrtá generace zakladatelů. V průběhu let však původní malý podnik, jedna místnost o necelých 7 metrech čtverečních, výrazně expandoval a obsadil velkou část tohoto bloku na Broadwayi mezi západní 80. a 81. ulicí. Podstatně se rozšířil i sortiment: zákazníci sem nyní chodí zejména pro klasické newyorské bagely, výběrovou kávu, sýry, pomazánky a různé druhy ryb. Podnik se stal místem setkávání a centrem sociálního a kulturního života na Upper West Side, kde se začala scházet zejména židovská inteligence.

O popularitě Zabar's právě v šedesátých a sedmdesátých letech svědčí kultovní kreslený vtíp karikaturisty Al Hirschfelda s názvem *Alternativní kultura v Zabar's* otištěný v *New York Times* v roce 1971, jehož zvětšená verze visí v obchodě nad pultem s rybami. Mezi vyobrazenými celebritami – pravidelnými návštěvníky Zabar's, jež se náhodně

potkaly nad pestrou nabídkou delikates – najdeme tehdejší hvězdy literárního světa, mj. Josepha Hellera a Alfreda Kazina, ale i herečku Anne Jacksonovou a další.

Zabar's má ovšem své vlastní celebrity či přímo legendy. Jednou z nich je již zmíněný Murray Klein (1923–2007), rovněž emigrant z Ukrajiny, který v koncentračních táborech ztratil oba rodiče a pět sourozenců. On sám byl později poslán do gulagu, odkud se mu podařilo utéct a přidal se k Irgunu. Posléze se ocitl v uprchlickém táboře v Itálii a odsud v roce 1950 emigroval do New Yorku.

Foto Monika Hanková.

V Zabar's původně především zametal podlahy. Byl to však právě on, kdo stojí za novodobým úspěchem podniku. Poté, co se stal na začátku šedesátých let obchodním partnerem bratrů Zabarových, přetvořil původní skromné lahůdkářství v dnešní gurmánské impérium. Podporoval tradiční košer sortiment, zároveň však vyšel vstříc měnícím se potřebám tehdejšího moderního, zcestovalého Newyorčana. Zavedl konkurenční ceny a zcela nové produkty, kromě již zmíněných evropských delikates např. nádobí, železářské zboží a další. Zabar's se tak pod Kleinovým vedením stal jedním z největších supermarketů na Manhattanu, kde týdně nakupuje na 40 tisíc zákazníků.

Další, tentokrát živoucí legendou je Len Berk, původní profesí účetní, jenž začal po svém odchodu do důchodu v roce 1994 pracovat v Zabar's v oddělení uzených ryb. S postupujícími lety se z něho stal skutečný mistr v precizním krájení lososa na tenké plátky, ale jak sám říká, „dokonalého řezu“ zatím nedosáhl. Po nucené koronavirové pauze na-

stoupil v roce 2021 ve svých 91 letech zpět a stále ho můžeme o čtvrtcích spatřit za pultem s nožem v ruce. O svých zážitcích s různorodou klientelou píše pravidelný sloupek pro *Forward* a nedávno byly jeho oddaná práce a entuziasmus oceněné guvernérkou státu New York.

Nutno podotknout, že s pandemií koronaviru se ve městě změnilo mnohé a žel velké procento starých rodinných podniků zaniklo, a to nejen na Manhattanu, ale ve všech pěti městských částech. Zabar's toto smutné období přečkal, ale i u něj došlo k různým změnám. Byl vždy místem setkávání a tento sociální aspekt se v době pandemie přerušil a poté obnovil jen zčásti. Pryč jsou časy, kdy Saul Zabar sedával se zákaznicí

u velkého společného stolu umístěného uprostřed malé kavárny, jež bývala nedílnou součástí Zabar's.

LOX ME TENDER

K Zabar's mám sentimentální vztah. Letos v listopadu to bude deset let, co mi jej představil a po jednotlivých odděleních mě osobně provedl tehdy čtyřidevadesátiletý George (Jiří) Sachs, poválečný emigrant původem z pražského Smíchova, který přežil

holokaust, skutečný Newyorčan v tom nejlepším slova smyslu a vzácný člověk (viz nekrolog otištěný v *Rch* 9/19). Ten své oblíbené lahůdkářství pravidelně navštěvoval posledních více než šedesát let a přátelil se s Murrayem Kleinem, který byl prý opravdovou duší podniku.

Zabar's, který je esencí staré Upper West Side, jak ji známe např. z filmů Woodyho Allena, je v současné době jedním z posledních lahůdkářství tohoto typu na Manhattanu, jenž se zánikem podobných míst ztrácí kolorit a stává se homogenním. Inspirativní příběh Zabar's je příběhem velmi americkým, potažmo emigrantským, oslavou podnikatelského a kulinařského génia, dobrého jídla a New Yorku. Přejme tedy Zabar's do příští devadesátky ten samý neutuchající entuziasmus a nové generace spokojených zákazníků.

Půvabný krátký dokument z r. 2015 o Lenu Berkovi, legendárním „kráječím“ lososa, který dobře zachycuje unikátní atmosféru Zabar's, je možné zhlédnout na YouTube pod názvem *Lox Me Tender*.

MONIKA HANKOVÁ, NEW YORK

IZRAEL: Na řadě je Hizballáh

Bude odvěta? Bude eskalace? Bude velká válka? Tyto otázky se ozývaly od konce července až do závěru prázdnin. Ano, stále se v Kataru či v Egyptě vyjednává dohoda o příměří mezi Izraelem a Hamásem (a též o výměně izraelských rukojmí ze 7. října 2023 za odsouzené a vězňené Palestince v Izraeli) za prostřednictvím USA. Americký ministr zahraničí Antony Blinken stále jezdí na Blízký východ: 19. srpna řekl, že pro rozhovory o příměří nastal rozhodující moment. Je to „možná poslední příležitost“, jak dostat rukojmí domů, pronesl před setkáním s prezidentem Jicchakem Herzogem.

Ale i když nelze vyloučit nějaký průlom, události určující zájem médií probíhají jinde a jinak. V sobotu 27. července dopadla raketa na fotbalové hřiště v obci Madždal Šams na Golanech. Výsledkem bylo 12 mrtvých, hlavně dětí, a to drúzských. Šlo o drúzskou vesnici, jak je v této oblasti zvykem. Z hlediska Izraele šlo ovšem o největší civilní ztrátu od 7. října 2023 a na to nemohl nereagovat. Ostatně kdyby nereagoval, byl by právem kritizován za to, že občané z řad drúzů mu za reakci nestojí.

Stál za útokem Hizballáh? Ten to popírá už proto, že nechce být obviněn z vraždy drúzských – tedy arabských – dětí. Jenže celá akce odpovídala mode-

lu útoků Hizballáhu za předešlé roky, zbytky rakety nesly stopy íránského původu, takže pro Izrael to nebylo téma k diskusi, nýbrž k odvetě. A odtud se rozjely ty otázky zmíněné v úvodu textu.

BRÁT JE ZA PARTNERY?

Bejrútem otrásl výbuch, zněly titulky novin o tři dny později. Cílený zásah rakety zabil Fuada Šukra, vojenského předáka Hizballáhu. K této akci se přihlásil Izrael.

Hned ráno poté byl v Teheránu – kam přijel jako host na přísahu nového íránského prezidenta – zabit Ismáíl Haníja, exilový šéf Hamásu. Haníja v posledních letech nebyl osobně mužem války, ani té současné v Gaze. Když Izrael v červenci ohlásil, že zneškodnil 14 tisíc bojovníků

Hamásu a polovinu jeho velení, Haníji se to netýkalo. Ale velmi se ho týká symbolika celého hamásovského odporu vůči Izraeli. Jenže oficiálně se k této akci Izrael nepřihlásil. Pouze na web tiskového oddělení vlády umístil Haníjovu fotografii s nápisem „eliminován“.

Spekulace o tom, jak byl Haníja zabit – zda střelou odpálenou na dálku, či náloží umístěnou s velkým předstihem do vládní rezidence v Teheránu —, nechal Izrael běžet. Ale mohl si být jist, že Írán bude ten čin brát osobně. Vždyť se nechal znemožnit před světem, nedokázal uhlídat život svého oficiálního hosta.

Tyto události mají jedno společné. Nejsou vedeny na úrovni stát proti státu. Míří na „nestátní entity“, na „proxy síly“, na „hybridní bojovníky“ či prostě teroristy. Izrael nezasahuje íránské cíle v Íránu či libanonské v Libanonu, jde mu o cíle Hamásu

Megatunel Imad 4. Z propagandistického videa Hizballáhu.

či Hizballáhu na íránském nebo libanonském území. Ale reagují na to státy jako takové. Podle očekávání Írán, který Izraeli vyhrožuje vojenskou odvetou, a poněkud překvapivě i Turecko („Můžu vstoupit do Izraele,“ pronesl prezident Erdogan).

Budí-li to vše společný dojem, pak ten, že pro Hizballáh či Hamás je výhodnější „udržovat formu“ než domlouvat příměří, po kterém – kdyby fungovalo – by oslabily svůj vliv. Jak píše analytik Jacques Neriah z Jeruzalémského centra pro veřejné záležitosti, Hizballáh nechce vyprovokovat silnou izraelskou odvetu, která by ho zničila. Ale zároveň, i kdyby bylo podepsáno příměří, nestáhne se za řeku Litání, tedy od hranic s Izraelem, jak to nařizuje rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1701 z roku 2006.

Zdá se, že když Hizballáh v neděli 25. srpna odpálil na Izrael stovky raket, choval se podle výše popsaného vzoru. Svědčí o tom i fakt, že těsně po útoku odletěla do Káhiry izraelská delegace na další jednání o příměří v Gaze. Pokud by skutečně hrozila velká válka, delegace by spíše zůstala doma.

Jinými slovy. Hizballáh si pěstuje roli toho, koho nelze pomíjet a obcházet. Prostě roli sice nemilovaného, ale chtě nechtě nějak uznávaného partnera.

BRÝLEMI HARRISOVÉ

A tady se dostáváme do globálnější hry. Nelze se zbavit dojmu, že bude-li v listopadu zvolena prezidentkou USA Kamala Harrisová, politička názorově nalevo od Joe Bidena, bude to živá voda pro Írán, Hizballáh i Hamás. Právě to křídlo Demokratické strany, které ona zastupuje, se netají sympatiemi pro věci Palestiny a islámu.

V tomto kontextu lze nahlížet i projev Benjamina Netanjahua v Kongresu 25. čer-

vence. Přepis najdete třeba na webu listu Ha'arec. Izraelský premiér používal argumenty Američanům blízké. Že Hizballáhu nejde o Izrael, ale o Ameriku. Že íránští revolucionáři v roce 1979 brali americká rukojmí. Tasil i svého oblíbeného Churchilla: „Dejte nám nástroje a my dokončíme práci,“ apeloval britský premiér na Američany začátkem druhé světové války. Netanjahu to řekl podobně: „Dejte nám ná-

stroje rychleji a my dokončíme práci rychleji.“ Myšleno v Gaze.

To vše, pocit, že svět včetně USA zakazuje Izraeli účinnou obranu, má zpětnou vazbu též v Jeruzalémě. Západní média se ráda trefují do Bibiho vlády s tím, že opozice by vše zvládla lépe. Jenže je to jinak. Dokládá to oficiální lídr opozice Ja'ir Lapid ze strany Ješ atid ve svém článku pro web Times of Israel. Pokud jde o výčitky za údajné přepjaté reakce či eskalace, stojí za vládou. Lapid píše: „Podle jakého morálního kodexu by měl Izrael přijímat raketovou palbu od teroristických organizací? Tento narativ je pobuřující. Ztotožňuje legitimní obranu státu, který dodržuje zákony, s nezákonnými akcemi darebáků.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

NIKDO SE NESTĚHUJE ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Spolek Habry usiluje o obnovu synagogy v Habrech na Havlíčkobrodsku. Mělo by z ní vzniknout kulturní centrum s expozicemi připomínajícími i rodáka z Habrů, zakladatele Lidových novin Adolfa Stránského (1855–1931). Na prohlídku synagogy, lze navázat prohlídkou haberského židovského hřbitova. Spolek získal synagogu loni zdarma od Židovské obce v Praze s cílem ji obnovit, chystá

Brněnská vila Wittal. Foto archiv.

už restaurátorské průzkumy. Dříve objekt z 19. století sloužil jako kino, které už ale dlouho nebylo v provozu. Letos podali na ministerstvo kultury žádost o zapsání synagogy jako kulturní památky. Ministerstvo v této věci ještě nerozhodlo. (Právo, 6. 8.) ■ V brněnské čtvrti Pisárky se nachází historická vila rodiny Wittalových, která se brzy stane sídlem nového Centra židovské kultury Štetl. Tento projekt, iniciovaný Muzeem města Brna, bude zahájen rozsáhlou rekonstrukcí památkově chráněného domu z třicátých let 20. století. Opravy a příprava projektu jsou klíčovými kroky k podání žádosti o dotaci. Vila Wittal v Hroznové ulici 39 byla dokončena v roce 1932 podle návrhu architekta Heinricha Bluma. Ve spolupráci s Židovskou obcí Brno zde vznikne Centrum židovské kultury, které bude využívat všechny prostory vily – dvě nadzemní podlaží a jedno podzemní. Zahrada bude sloužit jako místo pro komunitní akce, zejména pro obyvatele Masarykovy čtvrti. Radní již schválili investiční příspěvek ve výši 7,1 milionu korun na přípravu projektové dokumentace potřebné pro stavební povolení a realizaci stavby. Projekt slibuje nejen obnovu historické vily, ale i obohacení kulturního života

v Brně. (tvarchitect.com, 8. 8.) ■ „Existuje sto důvodů, proč by Ukrajina měla tuto válku vyhrát, ale jedním z nich je, že by bylo pro Rusko dobré, aby prohrálo,“ říká Timothy Snyder. Profesor historie se zaměřením na střední i východní Evropu a autor mnoha bestsellerů, jako Krvavé země – Evropa mezi Hitlerem a Stalinem, Cesta k nesvobodě či Černá země: Holokaust – historie a varování, vyučuje na Yaleově univerzitě. Každé léto ale tráví s rodinou ve Vídni, kde také poskytl rozhovor pro FORUM 24. „Specifický druh ruského fašismu, který Putin přináší, byl vynalezen ve 20. století. Ale realizuje se až nyní. To, že ostatní jsou vadní a Rusové, ať dělají cokoli, jsou jaksi dokonalí, že Rusko vlastně nemá žádné hranice, že je nevinné a všichni ostatní jsou vinni, tyto myšlenky tady už byly, ale až nyní mají skutečně režim, jenž je na nich založen. Ve válce jde o to zničit Ukrajinu, protože má historii, která se překrývá s tou ruskou, ale je úplně jinou zemí. Volby tam mají skutečně smysl, na Ukrajině je svoboda slova, občanská společnost tam hraje velmi významnou roli, a tak nejde o to, že by tam Rusko něco přinášelo, jde o to, že Rusko ji musí zničit, aby ten chlapík se stamiliony dolarů mohl dál zůstat u moci. Rusko nemá pozitivní imperiální vizi, všechno je to negativní. Do jiných říší se lidé stěhují. Když si vzpomenete na habsburskou monarchii, tak lidé přijížděli do Vídne a řekli si, že je to nádherné místo a že by tam chtěli žít. Rusko v tomto smyslu není říší. Nikdo se nestěhuje do Moskvy a neřiká, jaká je to nádhra. Rusku jde jen o to, aby rozbořilo pozitivní vize a kulturní moc všech ostatních,“ uvedl v rozhovoru mimo jiné Snyder. (forum24.cz, 7. 8.) ■ „Nemohu tady nezmínit dnešní Izrael: Banda zločinců a vrahů z Hamásu tam mezi mladými Izraelci na hudebním festivalu rozpoutala dosud nevídané krvavé orgie, při nichž bylo rozřezáno, zabito a znásilněno – někdy i v tomto pořadí – asi 1200 mladých Židů a další desítky uneseny jako rukojmí. Dnes to ovšem vypadá, jako by se tento šílený masakr ani nekonal. O to víc je ale kritizován Izrael, že se logicky snaží celou tu bandu hamáských hrdlořezů zlikvidovat. Jenomže právě proto, že izraelská armáda postupuje vůči civilis-

tům v rámci možností bojů ve městech ohleduplně, zahynulo již přes 700 židovských vojáků. Já už jsem stará škola, ale izraelská armáda by měla smést Hamás, ty nejběstialnější teroristy, jednou provždy z povrchu zemského,“ říká Josef Mašín, člen někdejší protikomunistické odbojové skupiny bratří Mašínů v rozhovoru pro seznamzpravy.cz. (8. 8.) ■ Velmi početná byla v Bzenci židovská obec, kterou podporovala vrchnost, protože byla významným zdrojem příjmů z odváděných daní. Bzenečtí Židé obchodovali především s vínem. U bzeneckého dvora byla postavena palírna se čtyřmi kotly, která byla za 100 zlatých Židům pronajímána. „Poněvadž není na palírny v celém panství, povolí se Židovi nálev.“ Ze slavných rodáků židovské národnosti vynikl Vilém Singer, „chevredaktor“ časopisu Neues Wiener Tagblatt, a Josef Schlesinger, zakladatel časopisu Interessante Blatt. Hudební skladatel Karel Goldmark strávil mládí v Bzenci. V dětství tu pobýval také básník a malíř terezínského ghetta Peter Kien (1919 Varnsdorf – 1944 Birkenau). (Vinař-sadař, 21. 8.) ■ Obětím okupantů i československých represivních složek ze srpna 1968 a 1969 je věnován pětimetrový bronzový památník od sochaře Jiřího Sozanského, který byl odhalen na nábřeží u pražského Musea Kampa. Stalo se tak v den, kdy si Česko připomnělo invazi vojsk Varšavské smlouvy. Brutalitu agrese dílo znázorňuje kovovými ostny

Židovský hřbitov v Bzenci – obřadní síň. Foto archiv.

nebo kusem tankového pásu. Osmadesátiletý malíř a sochař Jiří Sozanský se ve svých dílech zaměřuje na člověka v mezních situacích způsobených válkou, totalitním režimem či lhostejností okolí. Na uměleckou scénu vstoupil v polovině sedmdesátých let, první výstavu měl roku 1976 v Terezíně, jenž je pro něj dodnes mementem násilí, zvláště a nesvobody. (aktualne.cz, 22. 8.) **jd**

ČLOVĚK PŘÍTOMNOSTI

O síle, která provází odkaz Rudolfa Vrby

Málokdo je z československých moderních dějin v dobrém smyslu tak dobře znám jako Rudolf Vrba, který se narodil před sto lety, 11. září 1924, jako Walter Rosenberg ve slovenských Topolčanech. Spolu s Alfrédem Wetzlerem utekl za jaře 1944 z vyhlazovacího tábora Osvětim, v němž (a v Majdanku) strávil předtím téměř dva roky. Uprchlí vězni doputovali do Žiliny a sepsali zde v sídle židovské obce podrobnou zprávu o systematickém vraždění v Osvětimi, první detailní svědectví o skutečném poslání tábora. Zpráva se posléze dostala na Západ, a ačkoli nedosáhli toho, co hlavně chtěli – aby Spojenci bombardovali koleje k Osvětimi a zabránili tak dalším deportacím – přispěli zásadně k tomu, že Západ jednal s generálem Horthym a nakonec ho donutil zastavit deportace maďarských Židů. Vrba se poté přidal k partyzánskému boji na Slovensku, po válce vystudoval Vysokou školu chemicko-technologickou v Praze a věnoval se výzkumu v oboru biochemie mozku. V roce 1958 emigroval, působil jako badatel a vysokoškolský pedagog v Izraeli, Anglii, USA a v Kanadě, od roku 1976 byl mimořádným profesorem farmakologie na Lékařské fakultě University of British Columbia ve Vancouveru.

Na počátku šedesátých let popsal ve spolupráci s novinářem Alanem Besticem svou osvětimskou zkušenost, kniha poprvé vyšla roku 1963 v Anglii a vzbudila velký ohlas. Díky anglické edici se stal známou osobností a dalších několik desetiletí patřil k důležitým svědkům procesů s nacistickými zločinci.

Díky pádu komunismu a Vrbově cestám do rodné země se podařilo vydat jeho knihu česky v nakladatelství Sefer, autor přistoupil i na určité textové změny a nebránil se ani změně názvu. K vydání ji připravil historik a náš zesnulý kolega Tomáš Pěkný se stručným a úderním titulem *Utekl jsem z Osvětimi*. Kniha okamžitě zaujala a dosud patří k nejčtenějším dílům o holocaustu. Vrba u nás připomíná také cena po něm pojmenovaná, již uděluje festival dokumentárních filmů Jeden svět a pochod po stopách uprchlíků z Osvětimi do Nitry, Vrba-Wetzler Memorial. Rudolf Vrba zemřel v kanadském Vancouveru 27. března 2006.

OBZOR NADĚJE

I z pouhého redakčního kontaktu bylo zřejmé, že Vrba byl muž činu, energický a rázný. Na jeho silnou osobnost vzpomínal kanadský historik holocaustu a Vrbův přítel Jan van Pelt (v *Rech* 3/2014). Popisoval, jak na něj poprvé zapůsobil, když ho viděl jako jednoho ze

„V Lanzmannově dokumentu se jediný svědek lišil.“

svědků v Lanzmannově slavném dokumentu: „Jediný svědek, jenž v *Šoa* hovoří, je jiný: Rudi Vrba. Pohledný, elegantně oblečený a vzdělaný muž, který ovládl scénu s úsměvem a dokonalou angličtinou. Když se objevil on, ukázal se širší pohled, který i uprostřed té nezměrné tragédie nabídl obzor naděje. [...] Ten člověk se mi líbil – hlavně tím, že dokázal překročit hranici mezi oběťmi a pachatelí a začal vysvětlovat tábor z perspektivy lidí, kteří tábor navrhli, postavili a ‚provozovali‘: ‚Veškerá mašinerie smrti spočívala na jediném principu: že lidé nevědí, ani kam přišli, ani co je čeká.‘

Jestliže mi ostatní přeživší zprostředkovali, jaké to bylo ocitnout se na rampě, Vrba mi něco sdělil o samotném táboře. V tomto směru znamenalo jeho svědectví jak méně, tak více než ta druhá: méně v existencionalní síle, více v historické hodnotě. Bylo jasné, že na rozdíl od ostatních přeživších neprožívá minulost v současnosti. Cítil se velmi dobře ve vlastní kůži, ve vlastní přítomnosti. Abych to řekl bez obalu: Vrba se toho ztělesňování minulosti neúčastnil.“

MLUVIL

Jak dodává van Pelt, zaujalo ho také, že v dokumentu *Šoa* musel z některých svědků režisér slova doslova páčit. Na

rozdíl od mnoha těch, kdo tábory prošli a pak měli takové trauma, že o hrůzách, které zažili, vůbec nemluvili, a to ani se svými blízkými, Vrba mluvit chtěl a mluvil: „Kdyby byl jako ostatní přeživší, kteří hovořili v *Šoa*, možná by nebyl schopen podat tak souvislé a přesvědčivé svědectví o táboru smrti. Mohlo by ho ochromit mlčení, a proč by si někdo dával práci s tím, aby z něj mánil takovéhle informace? Anebo by mluvil příliš dychtivě, a proč by měl někdo věřit mladíkovi, který říká věci, za jaké by se z pohledu tehdejšího posluchače nemusel stydět ani baron Prášil? Nedokážu posoudit svědeckou důvěryhodnost Alfréda Wetzlera, bohužel jsem ho nikdy neviděl. Ale setkání s Vrbou, nejprve v *Šoa*, a pak i ve skutečnosti, mi napovídá, proč mu Dr. Oskar Neumann uvěřil, když začal vyprávět příběh o Osvětimi, příběh, který měl otfást světem.“

„KDYBY“

Vrba s Wetzlerem uprchli poté, co selhal plán na vzpouru v rodinném táboře, Freddy Hirsch zemřel a nebylo jasné, zda by vedení odboje české Židy vůbec podpořilo. Vrba byl přesvědčený, že kdyby se venkovní svět dozvěděl o tom, co se v Osvětimi děje, zareagoval by. Ve filmu říká: „Věřil jsem, že dozví-li se pravdu, v Evropě a především v Maďarsku, odkud počínaje květnem – a to jsem věděl přesně – měli deportovat do Osvětimi milion Židů, že se venku zdvihne vlna odporu a přinese Osvětimi záchranu.“

Van Pelt připomíná, že v dokumentu *Šoa* se vůbec nemluví o jeho a Wetzlerově útěku, o jejich svědectví v Žilině, „nic o tom, jaké spory vyvolal ohlas – nebo nedostatek ohlasu – na jejich zprávu u vedení maďarských Židů na konci dubna 1944, když už se chystaly maďarské deportace do Osvětimi; nic o ohlasu – nebo nedostatku ohlasu, jaký zpráva vyvolala u spojeneckých vlád a vedení leteckých sil v době, když už byly schopny poslat nad tábor bombardéry. Neříká nic o všech těch ‚kdyby‘, která Vrbův příběh a studie o Vrbovi neustále vytvářejí.“

A možná jsou to právě ta „kdyby“, proč Vrbův a Wetzlerův útek a svědectví a Vrbovy vzpomínky na ně stále přitahují a inspirují. Asi si není složité představit, jaká „kdyby“ by v dnešní době napadaly stoletého Rudolfa Vrba, muže s takovou zkušeností a současně člověka přítomnosti. (am)

JAK VZNIKLA IKONA*O výstavě v Bodleianově knihovně*

Mariane Steinerová, Kafkova neteř, popsala v rozhovoru z roku 1997 složitou, téměř čtyřicet let trvající cestu Kafkových textů do Bodleian Library. Listin, o jejichž spálení spisovatel před smrtí požádal svého přítele Maxe Broda. Aby rodina našla bezpečný domov pro archivní krabice, které putovaly z Prahy do Izraele a pak zpět přes Švýcarsko do Prahy, zařídila, aby je z tehdejšího Československa odvezl oxfordský lektor Malcolm Pasley, kterého doporučil přítel Kafkova prapravnuka, jenž v Oxfordu koncem padesátých let studoval.

Sbírkou vystavené v knihovně u příležitosti stého výročí Kafkova úmrtí působí velmi osobně. Není to obyčejná literární pozůstalost, ale vedle důležitých rukopisů – např. románu *Zámek* (doplněného o jednu stránku, která zůstala v Tel Avivu v archivu Maxe Broda) – jsou zde kreslené figurky nalepené na špejli, žertovné pohlednice či fotografie herečky, kterou Kafka v mládí obdivoval. Spisovatel se nám ukazuje ve svém složitém a rozporuplném celku.

Ústředním bodleianovským souborem jsou Kafkovy deníky. V únoru 1911 Kafka píše, že „bezpochyby jsem nyní intelektuálním centrem Prahy“, a zápisník návštěvníci vidí otevřený na stránce, kde jsou tato slova naškrábaná a tučně přeškrtnaná, čitelná jen částečně, jako by byla v rozporu se sebevědomým tvrzením.

V letech 1908 až 1922 byl Kafka zaměstnán jako právník v Úrazové dělnické pojišťovně a pro oživení jeho světa čerpá Bodleian Library ze svého rozsáhlého archivu a vystavuje knihy, jaké Kafka zřejmě znal: se

schémata různých zmrzačení končetin a s popisy nehod způsobených stroji. Je to děsivé, ale praktické a pravděpodobně ovlivňující jeho myšlení – podivnou absurditu a nahodilost věcí, jeho zájem o bizarnost, interakci lidí a strojů. Na jiném místě je představen originální parlograf, přístroj, s nímž pracovala jeho snoubenka Felice Bauerová; Kafku velmi zajímal, v dopise Felici v lednu 1913 například promýšlí spojení s gramofonem a dodává: „Ostatně je to docela hezká představa, že

**KNIHY VÝSTAVY
UDÁLOSTI**

Originální parlograf.

v Berlíně jde k telefonu parlograf a v Praze gramofon, a ti dva spolu vedou malý rozhovor.“ Přístroje už mohly člověka z rozhovoru vyloučit (a neděje se to teď už běžně?).

Výstava zahrnuje i exponáty týkající se Kafkovy posedlosti zdravým životním stylem a zdravím. Kafka se stal vegetariánem již v raném věku a uvědomoval si, že díky tomu působí podivně. Byla to také morální volba, která ho odlišovala od rodiny, v níž byl jeho dědeček řezníkem.

Část výstavy, která opět čerpá z rozsáhlých fondů knihovny, ukazuje, jak Kafkovi pozdější i současní spisovatelé a umělci stále vzdávají hold a jak se jeho jméno začíná používat nejen k popisu textů, ale i životních situací. Od rukopisu aforismu „Klec vyšla hledat ptáka“, který inspiroval nedávné sbírky povídek na dnes tak aktuální témata úzkosti, nespravedlnosti, změny perspektiv, až po tanec Královského baletu z roku 2011, vytvořený na základě sledování pohy-
bů uvězněného hmyzu, se nám dostává široké škály příkladů Kafkova odkazu. Přestože se jedná o malou výstavu, ukazuje nám, jak široký byl Kafkův záběr a jak jako obyčejný i neobyčejný člověk i sto let po své smrti v naší imaginaci stále roste, a dokonce formuje naše umění a myšlení.

Text a foto **ZOE MULCARE**

Výstava *Kafka: Making of an Icon*, k níž byla vydána stejnojmenná publikace, potrvá v Bodleian Library (Weston Library) v Oxfordu do 27. října 2024.

Z výstavy v Oxfordu: model bytu, v němž Kafka žil s rodiči. Zvýrazněná část je jeho průchozí pokoj.

Jan Jindra**Judita Matyášová****S KAFKOU NA CESTÁCH**

■ Od roku 2003 autoři knihy, fotograf Jan Jindra a publicistka Judita Matyášová, navštívili 70 míst v Česku, Rakousku, Německu, Itálii, Švýcarsku a Francii, která jsou s Kafkou spojená. Jednotlivé lokality vypátrali podle indicií v autorových denících a dopisech. Zajímalo je, proč se Kafka vydal mezi vyznavače nudismu do německého Jungbordu, co ho zaujalo během návštěvy Paříže a proč jej fascinoval let aeroplánů v Itálii.

Vydalo nakl. Labyrint v Praze roku 2024. 272 stran, formát 135×200 mm, dvoubarevný tisk, švýcarská šitá vazba, fotografie, mapy. Dop. cena 495 Kč.

BESEDER GALLERY

■ V Beseder Gallery (Lihovarská 12, Praha 9) se **19. září** od 20 hodin koná jazzový koncert pianisty Daniela Bulatkina, který představí svůj mezinárodní projekt *Elysium*; vystoupí spolu s kytaristou Davidem Dorůžkou, kontrabasistou Alonem Nearem a bubeníkem Markem Michelem.

FESTIVAL KOLNOA

■ Festival izraelského filmu Kolnoa se letos v Praze koná již po osmé, a to ve dnech **27.–29. září**. Tradičně proběhne v kině Pilotů. Program naleznete na www.kolnoa.cz.

COLLEGIUM 1704

■ Dne **15. října** uvede soubor Collegium 1704 pod vedením Josefa Luxe ve Dvořákově síni v Rudolfinu oratorium *Abramo ed Isacco*. Jedná se o poslední oratorium Josefa Myslivečka a představuje jeden z vrcholů celého jeho díla. Premiéru mělo ve Florencii v roce 1776 a následujícího roku bylo provedeno na dvoře kurfiřta Maxmiliána III. v Mnichově. Rychle se rozšířilo po celé Evropě a stalo se jedním z nejhranějších oratorií druhé poloviny 18. století. Od pěvců vyžaduje mimořádnou virtuozitu. V Praze se představí ve špičkové mezinárodní sestavě: Michele Angelini jako Abrahám (tenor), Kateryna Kasper jako Izák (soprán), v roli Sáry vystoupí Paula Murríhy (mezzosoprán) a jako anděl Julie Roset (soprán).

PŘEDPLATNÉ ROŠ CHODEŠ

■ Měsíčník v papírové podobě si můžete předplatit na adrese www.send.cz. Předplatné v elektronické podobě vyřizuje redakce *Rch* (roschodes@sefer.cz).

ŽIDOVSKÉ MUZEUM V PRAZE

slaví 30 let

■ V neděli **15. září** se od 14 do 21 hodin v zahradní kavárně Gauč na Výstavišti v Holešovicích (u Stromovky) koná oslava 30. výročí navrácení Židovského muzea v Praze židovské komunitě. Oslavte s námi důležitý milník v historii této instituce. V roce 1994 vrátil český stát po více než čtyřech desetících let objekty muzea i velkou část jeho sbírek židovské komunitě zastoupené Židovskou obcí v Praze a Federací židovských obcí. U příležitosti výjimečné události jsme pro vás přichystali program, kterým vás provede herec Petr Vacek. Vstup volný.

Program

Helena Divecká a kapela studentů Lauderových škol. Děti vám představí nejen klasické a známé židovské písně, ale i originální české skladby s biblickými tématy, které jsou nedílnou součástí židovské kultury a tradice.

Baletní vystoupení pod vedením Lucie Mertové-Poláčkové. Vystoupení *Kol Dody / Hlas mého milého* nabídne spojení tance s hudbou židovské tradice. Pod vedením choreografky Lucie Mertové se představí členky baletu Národního divadla za hudebního doprovodu Jaroslavy Maxové a Veroniky Ptáčkové.

Představení *Pišnozávod – Liedfabrik* česko-německého divadelního kabaretu Das Thema. V představení prozkoumáte fenomén hlasu. Kabaret, který byl založen v roce 2018 a pravidelně hostuje v Divadle Na zábradlí, si pohrává s německo-českými jazykovými a kulturními bariérami.

Od 17.30 zahraje David Dorůžka Trio skladby z alba *Gilgul*, které získalo cenu Anděl 2023 a umístilo se na prvním místě ankety Česká jazzová sklizeň. Trio kytaristy Davida Dorůžky, flétnisty a zpěváka Roberta Fischmanna a bubeníka a perkusisty Martina Nováka se inspiroje středoevropskou šabatovou liturgií.

Od 19 do 21 hodin zahraje Mała Orkiestra Dancingowa. Tato polská kapela pod vedením Noama Zylberberga vás přenesne na taneční parket inspirovaný třicátými lety minulého století. Dvanáctičlenný soubor hrající klasickou a jazzovou hudbu oživuje dobové skladby a představuje je v původních aranžích a stylu.

Další akce ŽMP v září

■ **15. září** se od 10 hodin koná komentovaná prohlídka Pinkasovy synagogy – pa-

KULTURNÍ POŘADY

mátníku obětí šoa z českých zemí a venkovní expozice *Cesty bez návratu*. Areálem Pinkasovy synagogy vás provede kurátorka výstavy Jana Šplíchalová. Vstup volný.

■ **18. září** od 19 hodin se v Maiselově synagoze koná představení knihy *Židé v českých zemích: Společná cesta dějinami*. Publikace, na níž se podílel mezinárodní tým předních odborníků, je dostupná ve čtyřech jazycích včetně hebrejštiny. Večer bude moderovat Pavel Sládek. Akce proběhne v angličtině se simultánním tlumočením do češtiny. Vstup volný.

■ **29. září** od 16 hodin proběhne v Galerii Roberta Guttmanna poslední komentovaná prohlídka výstavy předního izraelského typografa a umělce Odeda Ezera s kurátorkou Michaelou Sidenberg. ŽMP výstavu připravilo v rámci projektu Kafka100, potrvá už jen do 30. září. Součástí komentované prohlídky bude dílna pro děti „Dětská zahrada snů“.

Vstupné: 100 Kč, pro členy Společnosti přátel ŽMP zdarma.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ V úterý **17. září** zavítá na Kávu herečka *Vida Neuwirthová*, kráska Bosana z pohádky *Tři veteráni*, „hebrejská princezna“, vedoucí skupiny Fajgele, které věnuje spoustu svého času.

Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30, připravil a moderuje Honza Neubauer.

JERUZALÉMSKÁ SYNAGOGA

■ Dne **11. září** od 18 hodin pokračuje cyklus varhanních koncertů v Jeruzalémské synagoze. Zahraje Markéta Schley Reindlová. Program: skladby J. S. Bacha, F. Musila, M. Brucha, F. Mendelssohna-Bartholdyho a dalších. Vstupné dobrovolné.

■ Až do konce roku 2024 lze v synagoze zhlédnout kromě stálé výstavy i expozici připravenou k 100. výročí úmrtí Franze Kafky, která přináší reflexi jeho díla prostřednictvím tvorby jedenácti vybraných českých fotografů a výtvarníků (Xenie a Adolfa Hoffmeisterových, Jiřího Kovance, Alžběty Jungrové, Karla Cudlína a dalších).

LIBEŇSKÁ SYNAGOGA

Libeňská synagoga (synagoga na Palmovce) uvádí na podzim např. tyto pořady:

■ **3. září** od 19 hodin se koná vernisáž výstavy fotografií Michela Duse, zahrají při ní Matouš Hejl a Petr Tichý; výstava potrvá do **24. 9.**, denně od 14 do 20.00.

■ **6. a 7. září** od 20.00: *Dvojitý zákon*, inscenace podle rozhlasové hry K. E. Sidona v režii E. Gaydečky, hrají E. Salzmanová, T. Weissler, S. Toman a další.

■ **25. září**: *Jeden rok Jiřího Koláře v jednom dnu* – představení nalezeného deníku z let 1957–1958, který objevil a k vydání připravil Vladimír Karfík. Od 12 hodin do 20 hodin se koná jednodenní výstava Kolářových prací ze soukromých sbírek, v 17 hodin začíná setkání k 110. výročí jeho narození.

■ **4. října** od 20 hodin: inscenace *Kazatel: Přemysl Pitter* v provedení divadelních dílen Paměti národa. Režie Jakub Gottwald. Více informací naleznete na adrese www.krajinouprilivu.cz.

MALÝ MEHRIN

■ Brněnské židovské muzeum Malý Mehrin (Videňská 14, Brno) uvádí novou výstavu s názvem *Kde byly moravské svitky Tóry doma 1942 – 1964 – 2019*. Snaží se představit veřejnosti transfer 1564 svitků Tóry původem z moravských a českých synagog do Velké Británie, ke kterému došlo v roce 1964. V Británii vzápětí vznikl Nadační fond pamětních svitků Tór (Memorial Scrolls Trust).

V rámci tohoto Nadačního fondu vznikla v současnosti iniciativa zmapovat místa, odkud svitky Tóry pocházejí, v jakém stavu se nacházejí synagogy a k čemu dnes slouží. Seznam 35 svozových míst se v roce 2019 stal cestovní mapou pro fotografku Sheilu Pallay a historika Julia Müllera. Na vybraných příkladech výstava prostřednictvím jejich fotografií ukazuje situaci na Moravě. Zatímco některé synagogy byly zbořeny z rasové nenávisťi nacisty, mnoho dalších bylo strženo za socialismu. Další byly využity jako kulturní instituce či se staly modlitebnami Československé církve husitské. Zdrojem naděje zůstávají místa, kde židovské obce přetrvaly či kde byly synagogy díky různým iniciativám a obětavé práci obnoveny do původní podoby.

Výstava je věnována památce zavražděných archivářů a historiků, kteří se v letech 1938 až 1945 zasloužili o záchranu svitků Tóry z českých zemí.

Více viz www.malymehrin.cz.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Loučení s ředitelem školy Petrem Karasem:** Po deseti letech ve funkci ředitele se Petr Karas rozhodl odejít (viz rozhovor s ním, *Rch* 6/2024). Novou ředitelkou se od 1. září stává dosavadní zástupkyně Tereza Gafna Váňová.

Škola připravila Petru Karasovi v poslední den důstojné rozloučení. Žáci i rodiče mu s orchestrem, který vznikl pro tuto příležitost, zazpívali píseň *I want to break free*, předali dárky a slavnostně otevřeli výstavu „10 let Petrova pontifikátu“, která představila, co všechno se v posledních letech ve škole událo. A bylo toho opravdu hodně. Petru Karasovi děkujeme a věříme, že se nám povede navázat na všechno dobré, co zavedl.

■ **Setkání s italskými studenty:** Skupina našich žáků 9. tříd uskutečnila projekt s židovskou školou v Miláně. Deváťáčky a deváťáci se v Itálii setkali se svými vrstevníky a sdíleli s nimi školní i mimoškolní zkušenosti. Doufáme, že naši noví přátelé přijmou naše pozvání a příští školní rok se uvidíme v Praze. Italská návštěva je zatím poslední součástí studentských pobytů v zahraničí, jejichž cílem je seznámit se s židovskými školami v zahraničí. Díky podpoře programu Erasmus+ jsme v předchozích letech navštívili školy v Athénách, Kodani, Barceloně a nyní i v Miláně.

■ **Seminární práce:** Mezi letošními oceněnými seminárními pracemi byly výrazně zastoupeny i seminárky kvintánů, což nebývá pravidlem, protože kvintáni se s relativně náročným formátem setkávají poprvé. Nicméně téměř všichni si s ním poradili velmi dobře, někteří i výborně. Oceněné práce našich studentů byly jak z humanitních, tak přírodovědných oborů. Výjimečnou práci napsala Sára Smolíková, které se před několika lety dostalo do rukou 61 pohlednic, jež našla v sakristii strašnického sboru Českobratrské církve evangelické. Díky její pečlivé badatelské práci se jí podařilo zrekonstruovat cesty lidí, kteří pohlednice přijímali i odesílali. Příkladem zajímavé práce z fyziky je text Anny Marie Vančurové na téma „Měření poklesu osvětlení mezi začátkem šabatu a západem slunce“. Zajímavá práce vznikla i v rámci předmětu tělesná výchova. Matouš Skripnik se ve své práci zabýval orientačním během, přičemž se věnoval hlavně využití mapy a mapovacím softwarům. Za práci z oblasti chemie byla oceněná Žofie Červinková, která se zabývala optimalizací koncentrace peroxidu vodíku v hydroponickém roztoku pro pěstování lociky seté. ip

VÝZVY ZPRÁVY INZERCE

SPOLEK IRENE

■ Cyklus pravidelných nedělních přednášek, které připravuje spolek Irene ve spolupráci s Rafael Institutem, začíná již v září. Dne **8. 9.** vás srdečně zveme na přednášku Věry Tydlitátové *Rodinný život v biblické a židovské tradici*, která se bude konat v prostorách Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze v Maiselově ulici 15 (3. patro) od 18 hodin.

RESTAUROVÁNÍ NÁHROBKŮ NA HŘBITOVĚ V NOVÉ BYSTRICI

■ Kdy se začali Židé v Nové Bystrici na Jindřichohradecku usazovat, není přesně

Náhrobek Ignatze Sterna před restaurováním...

známo. Nepočtené židovské osídlení je ve městě doloženo od druhé poloviny 18. století, prudce vzrostlo až po polovině 19. sto-

...a tentýž po postavení a zrestaurování.

letí. Ve městě na přelomu 18. a 19. století bydlela pravděpodobně jen jedna židovská rodina, roku 1849 tu bydlely tři židovské rodiny (20 osob). Roku 1880 v Nové Bystrici bydlelo 98 Židů (3,4 % všech obyvatel), roku 1900 dokonce 122 Židů (maximum, 4,8 %) a roku 1930 42 Židů (2 %).

Židovský hřbitov byl založen roku 1878 u osady Ovčárna, kilometr severně od města. Jeho rozloha je 1433 m². Na hřbitově se pohřbívalo do konce třicátých let minulého století. Během první světové války tu byli pohřbeni mnozí haličští uprchlíci. Kromě Židů z Nové Bystrice a okolí tu jsou pochováni také Židé z dolnorakouských obcí Litschau, Heidenreichstein a Schrems, které neměly svůj vlastní židovský hřbitov.

Za druhé světové války byl hřbitov nacisty demolován. Devastace pokračovala i po válce, hrobnický dům byl zbořen, všechny náhrobky byly poveleny a hřbitov zarůstal neprostupným houštím. Po roce 1990 byl na náklady vlastníka, tedy Židovské obce v Praze vykloučen a od té doby je pravidelně udržována vegetace.

Hřbitov je ze tří stran ohrazen zdí vysokou cca 160–180 cm, postavenou z lomového kamene, krytou prejzy, ze strany vchodu je ohrazen pouze plaňkovým plotem. Na hřbitově je dochováno celkem 82 náhrobků, nejstarší z roku 1880, nejmladší z roku 1934, většina je ze žuly, vzácněji z pískovce.

Do roku 2023 byla značná část náhrobků povelena nebo vykloněna a hrozil jejich pád, tedy možnost úrazu návštěvníků hřbitova a také samozřejmě možnost jejich dalšího poškození. Některé náhrobky byly rozlomeny či jinak mechanicky poškozeny. Téměř celý povrch náhrobků byl pokryt vrstvou usazených depositů, krustami nebo mechy a lišejníky, byl nesoudržný a drobil se.

V roce 2023 podpořil Česko-německý fond budoucnosti restaurování všech 82 dochovaných náhrobků významnou částkou 250 000 Kč. Restaurování bylo zahájeno konsolidací kamenného materiálu, následovalo šetrné očistění náhrobků a eliminace působení nepříznivých vlivů mikrovegetace a srážkové vody na kamenný materiál. Náhrobky, které ležely v zemi, byly vyzvednuty a zajištěny. Ty nestabilní byly rozebrány a vztyčeny na zajištěné podkladové lože. V omezené míře byla provedena rekonstrukce chybějících tvarů (bez provedení tvarové rekonstrukce do původních tvarů) při respektování dochovaného tvarosloví a zachování všech hodnotných dokladů stáří a v rozsahu konzultovaném s pracovníky památkového dohledu. Blanka Rozkošná

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **september** oslávia narodeniny: pani Darina Kossárová, nar. 11.9. – 86 rokov; pán Tomáš Gálik, nar. 4.9. – 76 rokov, a pán Richard Wolt, nar. 28.9. – 49 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V **septembri** oslávia narodeniny: pán Juraj Alexander – 80 rokov; pani Miriam Franklová – 70 rokov; pani Katarína Gályová – 71 rokov; pán Ing. Peter Gero – 82 rokov; pani Katarína Gertlerová – 74 rokov; pani Nikol Gmeynerová – 50 rokov; pani JUDr. Patrícia Goldenbergová – 50 rokov; pani Jasna Hatiarová – 77 rokov; pani doc. RNDr. Mária Hvastijová – 88 rokov; pani Viera Kamenická – 76 rokov; pani Ing. Eva Kozáková – 73 rokov; pani Mária Országová – 90 rokov; pani Miriam Schleiferová – 65 rokov; pán MUDr. Peter Šťastný – 83 rokov; pani Viera Šurdová – 77 rokov; pán Juraj Vajda – 74 rokov; pani Ing. Viera Vašková – 79 rokov; pani PhDr. Mária Weisssová – 91 rokov; pani PhDr. Zuzana Wisterová – 74 rokov, a pán Miloš Žiak – 65 rokov. prajeme im veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **září** oslaví narodeniny: pan Samuel Blau, nar. 5.9. – 22 let; pani Eva Pěnkůvová, nar. 8.9. – 92 let; pan Tomáš Schuller, nar. 10.9. – 50 let; pani Michaela Walsbergerová, nar. 10.9. – 49 let; pan David Kšica, nar. 13.9. – 49 let; pani Růžena Svobodová, nar. 13.9. – 76 let; pani Věra Bakalová, nar. 14.9. – 83 let; pan Petr Fiša, nar. 15.9. – 69 let; pani Ivana Zapletalová, nar. 16.9. – 62 let; pan Elijah Shai Selinger, nar. 19.9. – 16 let; pani Rachel Michaela Selingerová, nar. 20.9. – 51 let; pan Arnošt Goldflam, nar. 22.9. – 78 let; pan Otmar Doležal, nar. 25.9. – 46 let; pan Boaz Harel, nar. 27.9. – 48 let; pan Adam Doležal, nar. 30.9. – 17 let, a pani Hana Němečková, nar. 30.9. – 42 let. Oslavencům přejeme do dalších let vše nejlepší, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **září** oslavují: pan Pavel Frejlach; pani Jana Majzliková; pani Zlata Palkovičová;

vá; pani Jael Šimonová a pan Václav Tůma. Do dalších let všem přejeme vše nejlepší, hodně zdraví a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **září** oslaví narodeniny: pan Sergej Oukhov, nar. 19.9. – 52 let; pani Daniela Benedová, nar. 21.9. – 52 let, a pani Alena Mašková, nar. 28.9. – 76 let. Přejeme jim zdraví a štěstí.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V mesiaci **september** oslávia narodeniny: pán Peter Absolon – 56 rokov; pani Eva Breinerová – 87 rokov; pán Ladislav Luby – 83 rokov; pani Zuzana Ošerová – 73 rokov; pán Juraj Tkáč – 75 rokov, a pani Eva Gatiová – 77 rokov. Prajeme im všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO LIBEREC

V **září** oslaví narodeniny: pani Jitka Pivrcová, nar. 1.9. – 36 let; pan Petr Šťastný, nar. 15.9. – 44 let; pan Pavel Gerö, nar. 16.9. – 51 let, a pani Eva Gärtnerová, nar. 23.9. – 87 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **září** oslavují: Boris Buček, nar. 22.9. 16 let; pani Eva Franklová, nar. 5.9. – 76 let; pan Matyáš Ritter, nar. 15.9. – 30 let; pan David Ritter, 15.9. – 30 let; pan Victor Sanovec, nar. 9.9. – 81 let; pani Eva Skládalová, nar. 14.9. – 76 let; pan Daniel Peršin, nar. 12.9. – 37 let, a slečna Anna Klimešová, nar. 12.9. – 20 let. Přejeme jim vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **září** oslaví narodeniny: pani Judita Freundlichová, nar. 16.9. – 87 let; pan Jan

Hess, Bc., nar. 8.9. – 51 let; pani doc. Dr. Eva/Chava Saunders, nar. 10.9. – 66 let; pani Olga Urbanová, nar. 15.9. – 54 let, a pan Radim Voznica, nar. 13.9. – 47 let. Jubilantům přejeme vše dobré, hlavně pevné zdraví. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **září** oslaví narodeniny tito naši členové: pan MUDr. Marcel Hájek – 59 let, pani Sarah Ruth Hájková – 34 let, a předseda obce pan Jiří Löwy – 67 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **září** oslaví narodeniny: pani Natalie Beerová, nar. 13.9. – 75 let; pani Eva Čurdová, roz. Bradíková, nar. 12.9. – 75 let; pani Gertruda Denská, nar. 25.9. – 94 let; pan Tomáš Elbert, nar. 20.9. – 75 let; pani Erika Gärtnerová, nar. 30.9. – 87 let; pani Jana Hamplová, nar. 2.9. – 94 let; pan Ivan Klíma, nar. 14.9. – 93 let; pani Naděžda Köhlerová, nar. 2.9. – 80 let; pan Karel Köcher, nar. 21.9. – 90 let; pani Michaela Marečková, nar. 25.9. – 86 let; pani Marie Marková, nar. 29.9. – 86 let; pani Alexandra Milichovská, nar. 9.9. – 82 let; pani Zuzana Mináčová, nar. 24.9. – 93 let; pan Petr Pilát, nar. 6.9. – 86 let; pani Alena Pospíšilová, nar. 14.9. – 88 let; pani Duňa Slavík, nar. 3.9. – 75 let; pani Helena Tatarová, nar. 7.9. – 86 let, a pani Eva Vavroušková, nar. 13.9. – 84 let. Oslavencům přejeme do dalších let vše nejlepší, hodně zdraví a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **september** oslávia narodeniny: pani Judita Gregušová – 96 rokov; pani doc. RNDr. Júlia Hlaváčová – 77 rokov, a pán Juraj Levický – 78 rokov. Oslavencom prajeme všetko najlepšie, a hlavne pevné zdravie.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **září** oslavují narodeniny: pan Miloš Lichtenstein, nar. 6.9. – 43 let; pani Sonja Lichtensteinová, nar. 18.9. – 78let; pani Tereza Skálová, nar. 26.9. – 39 let; pan Vít Lichtenstein, nar. 7.9 – 39 let; pan Samuel Látal, nar. 9.9. – 25 let; pan Dominik Látal, nar. 17.9. – 31 let, a pani Gabriela Becková, nar. 1.9. – 49 let. Všem oslavencům přejeme vše dobré, hlavně pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ÚTOK NA SEVERU IZRAELE

V neděli 25. srpna vyvrcholilo napětí mezi Izraelem a hnutím Hizballáh, jehož představitelé několik týdnů tvrdili, že plánují zásadní útok na území židovského státu v reakci na to, že Izrael v červenci v Bejrútu zabil Fuada Šukra, velitele tohoto militantního teroristického hnutí řízeného z Íránu. Hizballáh ostřeluje sever židovského státu od 7. října, celá příhraniční oblast byla proto evakuována. Izrael podnikl preventivní útok, který zničil tisíce odpalovacích zařízení, a Hizballáh v neděli brzy ráno vypálil stovky raket a bezpilotních letounů, nejvíce v jednom útoku za 11 měsíců. Většinu střel zachytil izraelský obranný systém. Devadesát procent těchto raket odpálil Hizballáh z civilních oblastí Libanonu; Hizballáh tak podobně jako Hamás k teroristickým útokům na izraelské občany využívá lidské štíty.

KAMALA HARRIS A IZRAEL

Kamala Harris v srpnu při Národním sjezdu Demokratické strany v Chicagu, kdy oficiálně přijala kandidaturu na prezidenta USA, slíbila, že se bude „vždy zasazovat za právo Izraele na obranu“. Současně odsoudila útoky Hamásu proti Izraeli ze 7. října a vyjádřila smutek nad „mnoha nevinnými životy“ v Gaze.

Prohlásila, že pokud ve volbách zvítězí, bude vždy usilovat o to, aby se Izrael mohl účinně bránit. Rovněž vyzvala k mírovému procesu, který by nakonec znamenal, že „palestinský lid může uskutečnit své právo na důstojnost, bezpečnost, svobodu a sebeurčení“. Mluvila o situaci v Gaze, o tisících lidí, kteří opakovaně prchají ze svých domovů. Jejím cílem je, řekla, aby „tato válka skončila tak, aby Izrael byl v bezpečí, jeho rukojmí byla propuštěna a skončilo utrpení v Gaze“.

VÝMĚNA VĚZŇŮ

Americký židovský reportér listu *The Wall Street Journal* Evan Gershkovitch, který byl přes rok držen v ruském vězení a v červenci odsouzen k 16 letům vězení za údajnou špionáž, byl 1. srpna propuštěn. Stalo se tak v rámci rozsáhlé výměny vězňů mezi sedmi zeměmi, při které byli z Ruska propuštěni celkem tři Američané spolu s několika vězňenými ruskými disidenty (celkem 15 lidí) a jedna osoba vězňená jeho spojencem Běloruskem. Rusko získalo ze západních zemí osm osob, včetně odsouzeného vraha a několika ruských špiónů.

Jednalo se o nejsložitější výměnu od ukončení studené války, a o to pozoruhod-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Mark Podwal: nástěnná malba pro památník v polských Sokolech.

nější, že se uskutečnila dva a půl roku po ruské invazi na Ukrajinu. V ruských a běloruských vězeních však zůstávají tisíce vězňů, zatčených z politických důvodů, mezi nimi mnoho Američanů.

VYPRAVĚČ PŘÍBĚHŮ

V srpnu našli izraelské vojáky v Chán Júnis v Gaze dalších šest mrtvých rukojmí. Ač se spekulovalo o tom, že mohli být zabiti dýmem po izraelském bombardování, v jejich tělech našli lékaři kulky, což dokazuje, že je zabili teroristé v Gaze. Mezi těmito šesti muži byl i Alex Dancyg, narozený v roce 1948 ve Varšavě, který do Izraele emigroval v roce 1957 se svými rodiči, přeživšími holokaustu. Později se usadil v kibucu Nir Oz na jihu Izraele. Jako pedagog vytvořil v izraelském památníku a muzeu holokaustu Jad vašem vzdělávací kurzy pro zájezdy izraelské mládeže do Polska.

Do Gazy byl zavlečen 7. října spolu s dalšími 250 lidmi a podle svědků pomáhal ostatním zajatcům krátit si čas vyučováním a vyprávěním příběhů. V pásmu se

na sklonku srpna nacházelo 105 rukojmích, 71 z nich by mělo být naživu.

PAMÁTNÍK V SOKOLECH

V srpnu byla dokončena část památníku zavražděných Židů z městečka Sokoly na severovýchodě Polska, v němž před válkou stávala synagoga a tři studovny a hřbitov. Téměř všichni místní Židé byli zavražděni za války a po židovských objektech nezbyla ani stopa.

K 81. výročí operace Reinhard a likvidace ghetta byla díky úsilí zdejšího rodáka Henryka Pogorzelského na zeď bývalé sedlářské dílny umístěna pamětní deska a murál od známého newyorského lékaře a ilustrátora Marka Podwala. Jedná se o nástěnnou malbu dubu s listy ve tvaru hebrejských písmen.

TEROR V EVROPĚ

V sobotu 24. srpna ráno se terorista pokusil zapálit synagogu Beth Jaakov v přímořském letovisku La Grande-Motte nedaleko Montpellier. Požár se rozhořel v době, kdy přicházejí věřící do synagogy, a zranil policistu. Záznamy z průmyslových kamer ukázaly žháře, muže zahaleného do kefiji a vlajky OOP.

Téhož dne zabil 26letý Syřan nožem tři lidi na hudebním festivalu v německém Solingenu, o den později se sám udal na policii. K odpovědnosti za atak se přihlásil Islámský stát s tím, že cílem útoku byla „pomsta muslimů za Palestinu“. Německý kancléř Scholz hovoří o nutnosti urychlovat vyhošťování lidí, kteří nemohou získat azyl, a slíbil také zpřísnit pravidla pro držení zbraní. (am)

רוש חודש ROŠ CHODES

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodes*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 30. 8. 2024.

Cena 50 Kč (2,20 €)